قسەو باسەکانی جان کلارک لە سیمناری دەنگەکان سەبارەت بە هەژاری لە کەنەدا

بۆ گوێگرتن و بینینی سیمنارەکە کلیکی ئێرە بکەن ….

بۆ کانتۆنکردنی سلێمانیی: دیسەنترەڵایزی دەسەڵاتێکی نانیشتمانیی …. کامیار سابیر

لە ئەرشیفی دەنگەکانەوە ….

بۆ کانتۆنکردنی سلێمانیی: دیسەنترەڵایزی دەسەڵاتێکی نانیشتمانیی
پارێزگای هەڵەبجە، وەکو پارادایمێکی خۆخۆر!
ئەم وتارە، دووبەشە. هەردوو بەشە بەسەریەکەوە دانراون. (ئەم وتارە سێ ساڵ و نیو لەمەوبەر نووسراوە، لەبەر پەیوەندیی بە پرسە سیاسییەکانی رۆژەوە، جارێکی تر، بڵاوی دەکەمەوە)
جەنیوەری ٢٠١٤
کامیار سابیر ……

{ پێشەکیی، ئەم باسە، لەم کاتەدا بڵاو دەکەمەوە، بۆ پێچەوانەی ئیشتیهای سیاسیی و ئایدیۆلۆژیی ئەم حیزب و ئەو رێکخراو ، لەناو فەوضایەکی سیاسیی و کولتوورییدا، کە پێدەچێ، کورد، هیچ کاتێک، ئەوەندەی ئێستا، لە مێژووی کۆن و نوێدا، دروشمی کۆنترادیکت(تەناقوض و موفارەقە)، بەتاڵ و خاڵیی لە فیکر، سیاسەت و جیهانبینیی، بەرزنەکردبێتەوە. }

کانتۆن، بە سادەیی و خاکیی، بە واتای دابەشکردنی کارگێڕیی

وڵاتێک(country)، هەرێمێک، ناوچەیەک یان دەوڵەتێک (State) دێت. نموونەی زۆر لە دونیادا هەن، باشترینیان، وڵاتی سویسرا و ئوسترالیان، بەکردەوە، هەرێمەکانیان، یان حکومەتە لۆکاڵییەکانیان، نیمچە سەربەخۆییەکیان هەیە. کانتۆن، یان حکومەتی لۆکاڵیی، یەکێکە لەو چارەسەرە سیاسیی و دیپلۆماسیانەی لەئاستی نێونەتەوەییدا، گرینگییەکی زۆری هەیە.
بەنرخترین بەهای بەکانتۆنکردن(Cantonisation)، یان ئەوەی لە زمانی سیاسییدا دیسەنترەڵایز(لامەرکەزییەت)ی لاسەنگیی asymmetrical decentralisation، یاخود تەخشانکردنی diffusion دەسەڵاتی پێدەگوترێ، دامرکاندنەوەی توڕەیی و بەردانەوەی ئەوە پەنگخواردنەوەیەیە لە لایەن زۆرینەی تاک و گرووپەکانی ئەو جڤاک و دەڤەرەوە لە دژی ناعەدالەتیی (کۆمەڵایەتیی، سیاسیی، ئابووریی..تاد)، بوونی هەیە. بەئەوەی ئازادانەتر، لەڕووی سیاسیی و تا ڕادەیەکیش لەڕووی ئابوورییەوە مامەڵە لەگەڵ خۆیان و حکومەتە لۆکاڵییەکانی تر و حکومەتی سەنتەر(ناوەند) و ناوچەکەشدا بکەن. بەم هۆکارانە، لەهەوڵی بەکانتۆنکردنی ناوچەکەیان، یان شارەکەیاندا دەبن.

باسی بەکانتۆنکردنی شارەکانی هەرێمی کوردستان، تەنانەت شاری کەرکوک کە هێشتا حکومەتی عێراقیی (بەغداد) بەهاوکاریی حکومەتی هەرێم بەڕێوەی دەبەن، لای هەندێ ناسیۆنالیستی بەسەوادی کورد و حیزبی خۆبەنەتەوەییزان، باسێکی “تابوو”ە. باسکردنی ئەوەی کەرکوک بکرێ بە کانتۆنێکی سەربەخۆ و حکومەتێکی لۆکاڵیی، جودا لە هەژموونی ئیداریی و تا ڕادەیەکیش سیاسیی، حکومەتی فیدراڵی عێراق و هەرێم، یان ئەوەی پێیدەگوترێ،هەرێمێکی سەربەخۆ، دابمەزررێنی، لەناو هەندێ نەتەوەیی کورددا، لەناو هەندێ حیزبدا، بەتایبەتیی پارتیی دیموکراتیی کوردستان(بەدەر لە شیعاری پووچی ناسیۆنالیستیی و دزیینی نەوتەکەی بەشەریکیی لەگەڵ یەکێتییدا، هیچی بە کەرکوک نەکردووە) وەکو خیانەتی نەتەوەیی، خاکفرۆشتن، پارچەپارچەکردنی کوردستان و لاوازبوونی دەنگی کورد....دەیان ریتۆریکی ڕۆمانسیی تر، دەخوێنرێتەوە.

وێڕای ئەوەی پارتیی، خۆی چەند بەشدارییەکی نەگەتیڤیانەی لەدابەشبوونی جیۆگرافیای هەرێمی کوردستان و دابڕانی دهۆک لە شارەکانی تری هەرێم هەیە. هاوکات چەندیش فاکتەرێکی زۆر نەگەتیڤە لەسەر سەرجەم بزوتنەوەی ناسیۆنالیستیی کورد و دابەشبوونی هەرێمی کوردستانی عێراق کە تا ئەم ساتەش، دوو ئیدارەیی، دیفاکتۆیەکی

سیاسیی و جیۆگرافیی و تەنانەت ئابووریشە. وێڕای ڕەوشی نەگەتیڤانەی پارتیی، لەسەر خەباتی ڕزگاریخوازانەی کورد، لە پارچەکانی تری کوردستاندا کە ژانی ئەم دەردە، لە پشتی کوردەکانی کوردستانی تورکیە و سوریەدا، زۆر کاریگەرە، کەچیی هێشتا، ئەمجەرە بازرگانییە بە ناسیۆنالیزمەکی بەتاڵ و کەسیفەوە، هەر درێژەی هەیە و بایی خۆیشی گوێگر و بڵاوەڕژێنیشی هەیە!

لە نێوان هەرێمی کوردستانی عێراق و دەوڵەتی عێراقدا، یەک دەوڵەتی سیادیی هەیە کە ناوی عێراقە. سیستەمی سیاسیی و کارگێڕیی تا رادەیەک لە Dual-State دەوڵەتی دووانیی دەچێت. جیاوازییەکە ئەوەیە، هەرێمی کوردستان سەر بە دەوڵەتی عێراقە، بەڵام لە چوارچێوەی سیستەمەکی فیدراڵییدا. ئەو نیمچە سەربەخۆییەی هەرێمیش، دەکرێ بە territorial autonomy واتە بە ئۆتۆنۆمیی ناوچەیی یان هەرێمیی ناو ببرێت. لە روانگەی ماکس وێبەر- یان ڤێبەر (Max Weber) ەوە، " دەوڵەت، مۆنۆپۆلیی ئەو شەرعیەتە دەکات، کە هێزی فیزیکیی لە چوارچێوەی سنوورەکانیدا بەکاربهێنێت."

وەکو دیفاکتۆ، هێزەکانی دەوڵەتی عێراق، توانای جێبەجێکردنی ئەم مۆنۆپۆلییەیان لە هەرێمی کوردستانی عێراقدا، لە ئێستادا نییە، ئەگەر بە پرس و راوێژ بە حکومەتی هەرێم(پارتیی و یەکێتیی) نەبێت، توانای جوڵاندنی سەربازەکیان بۆ هەرێم نییە. دووبارە ، وەکو دیفاکتۆ، نە پارتیی و نە یەکێتیی، توانای قەڵەمڕەوییی و شەرعییەتی هێزیان لە ناوچەکانی لایەنی بەرامبەردا نییە. کەواتە بەکردەوە، دوو هەرێمی(ئەگەر سیان نەبێت) سیاسیی و جیۆگرافیی لە عێراقدا هەن، دوو هەرێمەکەش لە کوردستاندا هەن، ئەوە وێڕای ئەوەی حکومەتی دهۆک، بە زمانی سەربەخۆی خۆیەوە، زمانەکی جیاوازتری هەیە لەو زمانی نووسین، پەروەردە و کارگێڕییەیی لە هەولێر هەیە. هەروەکو جیاوازیشە، لە ئەو زمانە کوردییە ڕەسمییەی لە دامودەسگاکانی دەوڵەتی عێراقدا هەیە. بەکردەوە، لە ئێستادا سێ کارگێڕیی، سێ حکومەتی ترشەندراو بەسەریەکدا، لە هەرێمی کوردستاندا هەن.

بەکانتۆنکردنی شارێک، یان دەڤەرێک، یاخود ئەوەی لە کوردییدا باوە و بە هەرێم ناوی ڕۆیشتووە، کۆمەڵێک گرفتی سیاسیی، قانونیی، ئابووریی، کولتووریی وکۆمەڵایەتیی، بەربینیی دەگرن و ڕەگریی hindered لێدەکەن. بەشێکی زۆر لەشیکەرەوە سیاسییەکان، چەند رارەوەکی سیاسیی و قانونیی، بە بناغەی داڕشتنی هەرێمەکی سیاسیی و ئیداریی دادەنێن، گرینگترینیان ئەمانەن:-

1. ستاندەردبوون و جێکەوتبوونی لە ئاستی نێوخۆیی، هەرێمیی و نێودەوڵەتییدا.
2. بنیاتنانی دەوڵەت state-building، یان حکومەتێکی خۆجێیی.
3. بە دێمۆکراسیکردن یان گواستنەوە لە قۆناغی ئیستیبدادەوە بۆ شەرعییەتی دێمۆکراسیی.
4. دیکۆلۆنیالیزی decolonisation هەلومەرجی سیاسیی، ئیداریی و ئابوورییەکە.

لێرەدا قسە لەسەر هەرێمی سیاسیی نییە، ئەوەندەی قسە لەسەر هەرێمەکی ئیدارییە، بە بودجەیەکی سەربەخۆ و کارگێڕییەکی سەربەخۆوە. واتە هەرێمەکی سیاسیی، خاوەن سەروەریی تەواو دروست ناکەین، تا باس لە بنیاتنانی دەوڵەت بکەین، بەڵکو باسی دیکۆلۆنیالیزی سیستەمی سیاسیی، ئیداریی و ئابووریی هەرێم دەکەین.
ئەم هەرێمە کە تا هەنووکە شێخ، عەشیرەت، حیزب، بنەماڵە، مام، برازا، باوک و کوڕ، هەروەها کۆمەڵە لۆردی سیاسیی نەوت، کە ناسیۆنالیزمی نەوتیان وەکو بەیداخی نەتەوەییبوون هەڵگرتووە، بەڕێوەی دەبەن و زۆرینەی خێڵەکی کوردستانیش، وەکو ڕەعیەت، لەلایەن ئەم ئەربابە سیاسییانەوە، سەیر دەکرێن.

دەستوری عێراق، لەسەر دەسەڵاتی هەرێمەکان و پارێزگاکان، لەسەر دروستبوونی هەرێم و پارێزگای تر، تورت نییە و زۆر لاستیکییە. بەکەڵکوەرگرتن لەم لاستیکیبوونە، دەکرێ پرۆژەی دیسەنترالیزی هەرێمی کوردستان، بۆ ئەجێندایەکی نیشتمانیی، عەدالەتی سیاسیی و کۆمەڵایەتیی بەکاربهێنرێت. دیسەنترالیزی حکومەتی هەرێم(حکومەتی پارتییە زیاتر)، هەڵوەشاندنەوەی عەقڵیەتی خێڵ، ناوچەگەرایی و کوێخازادەیی، چەند بنەماڵەیەکی سیاسییە کە پێوەستە، ڕێگە بە نەوەی نوێ، بە خوێنی نوێ، چێژ بکەن و مل بە دێمۆکراسیی و هەڵبژاردنی بە ساختە، هەروەها بە بڕیاری نیشتمانیی و کۆلێکتیڤ (دەستەجەمعیی) بدەن.

لە باسە سیاسیی و کولتوورییەکاندا، هەمیشە نموونەی دیفاکتۆ، ڕۆڵی بەرچاویان لە بەڵاندنەوەی ئارگیومێنتەکاندا هەیە. ریتۆریک، موجامەلات و فانتەسییە(فەنتازیا) سیاسییەکان، بە پارادیم و نموونەی سەر ئەرزی واقیع نیشان دەدرێن. بۆ ئەم مەبەستە، ئەم باسە، چەند کەیسێکی جیهانیی، بە نموونە دەهێنێتەوە.
کەیسی دیسەنترالیزی حکومەت لە ئوسترالیا
حکومەتی فیدراڵی ئوسترالیا، لە شەش دەوڵەتی لۆکاڵیی و دە(١٠) دەڤەر territories پێك دێت. دووان لەم دەڤەرانە دەکەونە ناو خاکی

سەرەکیی(گەورەترین دوورگەی وشکانیی ئوسترالیا، واتە لە وشکانییدان) ەوە، هەشت دەقەریشیان دەکەونە دوورگە بچووکەکانی دەوروبەری ئوسترالیاوە(لەناو ئاودان). پارلەمان و حکومەتی فیدرالە، دەکەونە یەکێک لە دەقەرەکانی ناو خاکی ئوسترالیاوە و بە پایتەختی سیاسیی(کانبەرا) دەناسرێ. هەر قانونێکی دەوڵەتە لەکاتییەکان، لەگەڵ قانونی فیدرالییدا بەریەکبکەون، قانونی فیدرالیی، باڵادەست دەبێ.
سیستەمی سیاسیی، قانونیی و کۆمەڵایەتیی ئوسترالیا، لەسایەی حکومەتە خۆجێیەکان و حکومەتی فیدرالەدا، زۆر بە جوانیی و گونجاویی بەڕێوە دەڕوات. حکومەتە لەکاتییەکان، زۆرینەی ڕەهای ئابووریی و تەواوی کاروباری ئیداریی بەڕێوە دەبەن. پەیوەندیی ئابووریی و پرۆتۆکۆلیی تەنانەت سیاسییش لەگەڵ وڵاتانی خاوەن سەروەرییدا دەبەستن، بەئەوەی نیمچەسەربەخۆیی هەر حکومەتێکی لەکاتیی، کار لە ئەجەندای نیشتمانیی تاکی ئوسترالیی و وەلائی خەڵکی شوێنە جیاوازەکانی ئوسترالیا بکات.

پێشبڕکێی شارەکان، خۆشگوزەرانیی، هەلی کار پەیداکردن و گەرموگوڕیی بازاڕی لێ دەکەوێتەوە. بۆ نموونە بەردەوام، دوو گەورە شاری، سیدنی و مێڵبن (Melbourne مێڵبۆرن)، شەڕەقەچی ئەوەیانە کامیان لە پێشتر بن، ئێستا شارەکانی بریزبن و پێرسیش (Brisbane and Perth) وەکو دوو شاری گەورەی تر، هەمان ڕێچکەی پێشبڕکێیان گرتووە. حکومەتەکانیش (لەکاتیی و فیدرالە) بەردەوام بەدەست دوو حیزبەوەن(کرێکاران و لیبرالە)، بەڵام مونافەسەکەیان لەسەر خزمەتگوزاریی و ئیدارەدانی ئابوورییە نەک ئەجەندای حیزبیی، ئایدیۆلۆژیی و ناوچەیی و...تاد.

کەیسی حکومەتی سویسرا

حکومەتی سویسرا، وڵاتێکە، چوار زمانی ئاڵمانیی، فڕانسیی، ئیتاڵیی و ڕۆمانشیی(لە ڕۆمانیی جودایە) تێدایە، لەیەککاتدا، هەرچواریان زمانی ڕەسمیین و زمانی نیشتمانیین(دیارە وەکو هەولێر و دهۆک، دوو دایەلێکتی یەک زمان نیین، تا حیزبێکی ناوچەیی و طائیفیی، بەرەو دوو زمانی سەربەخۆیان بڕەتێنێ، بەڵکو هەموویان، زمانی ئەثنیکیی جیاوازن). سویسرا، لە ٢٦ کانتۆن پێکهاتووە، پێشتر بەتەواویی سەربەخۆ بوونە (fully sovereign) تا پێکهێنانی سویسرای فیدرالە لە ١٨٤٨ دا. بەمدوایانە لەساڵی 1979 دا کانتۆنی ژورا(جورا Jura)، لە کانتۆنی بێرن جودابووەوە. ئەم کانتۆنە سەربەخۆیانەی (لەڕووی سەروەریی سیاسییەوە، نا) وڵاتی سویسرا،

بوونە بەهۆی خۆشگوزەرانیی، ئاشتەوایی کۆمەڵایەتیی، سەقامگیریی سیاسیی و ئابووریی. بەهۆی ئیدارەی سەرکەوتووی ئەم کانتۆنانەوەیە، سویسرا بووە بە یەکێک لە باشترین و خۆشترین وڵاتەکانی دونیا کە داهاتی تاک تێیدا بەراورد بە زۆرینەی وڵاتانی پێشکەوتوو، زۆر بەرزترە.

کەیسی دیسەنتترەڵایزی چاینە(چین)

گەورەترین وڵاتی جیهان، لە زۆریی دانیشتووان‌دا، وێڕای ئەوەی سیستەمە سیاسییەکەی یەک حیزبییە و ئایدیۆلۆژیای کۆمەنیزمی ماویی ئیدارەی سیاسیی دەدات، وڵاتێک کە سەری هاروماری تێدایە، بەسەر ٢٢ هەرێمی جودادا دابەشکراوە. جیا لە پێنج ناوچەی ئۆتۆنۆمیی و چوار شارەوانیی گەورەی وەکو بەیجین(پێکین)، شەنگهای، تیانجین و چۆنگکینگ کە راستەوخۆ لە ناوەندەوە کۆنترۆڵکراون. لەهەمووی گونجاوتر بە بەراوردکردن بە بارودۆخی سیاسیی هەنووکەی هەرێمی کوردستان، بوونی دوو حکومەتی نیمچە سەربەخۆیە لە وڵاتی چین، ئەوانیش ماکاو Macau و هۆنگ کۆنگن. تەنانەت، دۆخێکی ناوازەی تری هەیە کە تایوانە و چاینە بە بەشێک لە خۆی دەزانێ و قانونی نێودەوڵەتیی، یوئێن و وڵاتانی رۆژئاواش، کەوانەکەیان بەکراوەیی هێشتووەتەوە.

ئەو گۆشە ئابوورییەی وڵاتی چینی(چاینە) گرتووەتەوە، بەتایبەتیی لە دوو دەیەی رابردوودا، بەرهەمی عەقڵییەتی دەسەنترەڵایز و دابەشکردنی دەسەڵاتەکانە، بە ئەوەی برەو بە چالاکیی ژیاریی، ئابووریی، خزمەتگوزارییەکان، گەشەکردن و هەناردەی زیاتر بدەن. ئەو پێشبڕکێ گەورەیەی لەنێوان بەیجین و شەنگهایدایە، خزمەتی نەک هەر بە وڵاتی چاینە کردووە، بەڵکو قازانجی بە سەرجەم وڵاتانی ناوچەکە(ئاسیا) و تەنانەت جیهانیش هەیە. ئەمڕۆ بەشێکی زۆر لەوڵاتانی جیهان، تەنانەت ئابووریی ئەمەریکاش، راستەوخۆ، پەیوەندیی بەگەشەی ئابووریی چاینەوە هەیە. سەرەڕای ئەم نموونانە، ویلایەتە جیاوازەکانی دەوڵەتی ئەمەریکاشمان هەیە، کە حکومەتی لۆکاڵیی، “نیمچە سەربەخۆ”یان هەیە و هەموویان پێکەوە دەوڵەتێکی بەهێزی وەکو ئەمەریکا پێکدەهێنن.

ناسەریی هەولێر و هەولێرییەکان

شاری هەولێر، وێڕای مێژوویەکی درێژی کولتووریی و سیاسیی، قورساییەکی جەماوەریی و جیۆگرافیشی، بە هەرێمی کوردستان-عێراق

هەیە. زۆرینەی خەڵکی ئەم شارە، لە دوایین هەڵبژاردندا، وێڕای دونیایەک ساختەکاریی، دەسەڵاتیان بە گشتیی و پارتییان بەتایبەتیی رەتکردەوە. زۆر بەچوون هەیە، پێیانوایە، لەئەگەری بەهەرێمبوونی سلێمانییدا، شاری هەولێر دەکەوێتە گەرووی پارتییەوە و بە ئاسانیی قووتی دەدات. راستە لە ٣١ی ئابی ١٩٩٦ەوە، کاتێک پارتیی و بەعث(بەعس) پێکەوە ئەمشارەیان داگیرکرد، لەوساوە ئازادیی، بە کوردەوە بوونی نییە. دەسەڵاتێکی تۆتالیتاریانی سیاسیی، ئیستیبدادێکی حیزبیی، هەژموون و حوکمی بنەماڵەیەک و کۆمپانیاکانیان، بەتەواویی هەموو کون قوژبنێکی ئەم شارەی تەنیوەتەوە. هەولێر، پێشکەوتووە لە رووی ئاپارتمانی نوێ، بیناسازیی و هاوردەکردنی کاڵاکانی بازاڕی جیهانییەوە، بەڵام هەولێر لەلایەن دەسەڵاتەوە بە بەردەوامیی تەخدیر دەکرێ، ناعەدالەتیی کۆمەڵایەتییش لەم شارەدا، لە لووتکەدایە.

ئەوەی بەعث لەگەڵ بەغدادا دەیکرد، پارتییش هەمان شت، لەگەڵ هەولێردا، دەکات. بەعث، سوننە مەذهەبەکان، لایەنگرانی خۆی لە بەعثییەکان، لەشارە سوننەنشینەکانەوە هاندەدا بە ئەوەی لە بەغداد نیشتەجێبن. یەک لەسەر سێی تکریت و ناوچە دەشتاوییەکانی عەجەی بە بەغداد برد، بە ئەوەی باڵانسی طائیفیی، سیاسیی و جەماوەریی بەغداد رابگرن. لەبەرامبەریشدا شیعەی دەنارد بۆ ناوچە سوننییەکان بە ئەوەی تێکەڵ ببن، یان دەیناردن بۆ جێبەجێکردنی سیاسەتی تەعریب لە ناوچە کوردستانییەکاندا، لە شەنگارەوە بۆ خانەقین و بەتایبەتییش بۆ کەرکوکی دەناردن.

پارتییش، بەشێکی زۆری لە پارتییەکانی گەرمیان، سلێمانیی، ناوچەکانی کەرکوک و بادینانی هێناوە بۆ هەولێر و ئیستیطانیان دەکات و دیمۆگرافیای شاری هەولێر بەڕادەیەک گۆڕاوە کە رێژەی هەولێرییەکان لەشاری هەولێردا زۆر کەمبوونەتەوە، بەراورد بە هێنراوەکان لە شوێنە جیاوازەکانی هەرێمەوە. وێڕای ئەوەی زۆرینەی ئەو کوردانەی کە بۆ لایەنگرانی پارتیی ناسراون، لە مەعاشخۆرەکان و رانتخۆرەکانی پارچەکانی تر، زۆربەیانی لە هەولێر نیشتەجێکردووە و وەکو حیزب، نەک وەکو حکومەت و کاری قانونیی، ناسنامەی عێڕاقیی بۆ دەرکردوون و لە هەڵبژاردندا وەکو "پرۆکسی"ی بەکاریان دەهێنێت. راستە لەسەردەمی گڵۆباڵیزەیشندا، زۆرینەی ئایین، نەتەوە، ئێتنیک و پێست جیاوازەکان لەشارەکاندا تێکەڵ دەبن، بەڵام ئەم تیکەڵبوونەی خەڵک لە هەولێر نا ئاساییەو بە ئەجێندای ئایدیۆلۆژیی، حیزبیی و بنەماڵەییەوە دەکرێ.

ساڵی ١٩٩٧ رۆدریک ڵۆنگ(Roderick T. Long)، هاوکار لە(Free Nation Foundation) هەندێ نووسینی لەسەر ئازادیی و بەنەتەوەبوونی گەلان بڵاوکردەوە. لە فەضی□ت□کی عەدالەتییدا، پێیوایە، مر□ق ب□یە بییر لە دروستکردن، بەڕێوەبردنی کانتۆن، هەرێم و ناوچەیەک دەکاتەوە، چونکە بییر لە رەچەتەی مافەکان دەکاتەوە. رەچەتەی مافەکانی خەڵکی سلێمانیی لە هەمبەر مافەکانی خەڵکی بادینادا، بەتایبەتیی لەرووی گرینگیپێدانی ئابوورییەوە، زۆر جیاوازە و ناعەدالەتییەکی زۆری تێدایە. ئەمە بەوە ناکرێ، بگوترێ دەسەڵاتی یەکێتیی و ئەوانەی شاریان بەڕێوە بردووە، سلێمانییان لەم ئاستەدا راگرتووە، بەڵکو بەوە دەکرێ، ئەم جیاوازییە سیاسیی، طائیفیی، ئایدیۆلۆژیی و ناوچەییە بۆچی بەمشوێنە گەیشتووە؟ ئەوە دەزانین کە یەکێتیی جگە لە مەئمورێکی پارتیی، هەیبەتی حیزبیشی بە خۆیەوە نەهێشتووە، هەروەها ئەوەش دەزانین، پارێزگاری سلێمانیی جاران، نزیکی بزوتنەوەی گۆڕان بوو، بەڵام ئەمە لە قەبارە و هێز و توانای پارێزگاردا نییە. جیاوازییەکان و ناعەدالەتییەکان ئەوەندە زۆرن، گەند□ییەکانی پارێزگار و کاربەدەستانی لۆکاڵیی دەشارێتەوە.

هەرێمی سلێمانیی و پارێزگای هەڵەبجە: ئاییندەی کوردستان
!

گەشەی درێژخایەن sustainable development

دیسێنترەڵایزەیشن(لامەرکەزییەت) بە چەندین فۆرمی جیاواز دێت، گرینگترینییان جەختنەکردنەوە لە تەرتەووەرتەکردنی چەق(مەرکەز) یان برەودان بە لامەرکەرزییەتە. لێرەدا، مەبەست لە چەق، دابەشکردنی دەسەڵات، ئیدارە و ئابووریی و خزمەتگوزاریی…تاد دەگرێتەوە. گەورەترین مانیفێستی بەهێزکردنی حکومەتێکی ئۆتۆنۆمیی یان لۆکاڵیی، ئەوەیە کە سیستەمێکی ژیاریی vibrant بۆ دانیشتووانی ئەو شار و ناوچەیە، دەستەبەر بکات. گرینگترین کارنامەیش، دیسێنترەڵایزی داراییە (Fiscal). مۆنۆپۆلی داهات، پارە و دارایی، لەدەست یەک دوو حیزبدا، بۆ ماوەی ٢٣ ساڵ، جگە لە گەند□یی، هیچیتری بەرهەرم نەهێناوە. ئەوەی پێیش□ووابێت، چاکسازیی دەکرێ، لە دنیایەکی زۆر وەهمدا ماخۆلان دەکات. رۆژێک زووتر مەرکەزییەتی دارایی لەهەرێمی کوردستاندا، هەڵبتەکێنرێت، قازانجی زۆرتری بۆ سەرجەم هاووڵاتییانی کوردستانی عێراق(بەکەرکوکیشەوە) دەبێت.

لایەنە نێگەتیڤەکانی بەرزبوونەوەی نرخی زەویی، لە ناوچەیەکەوە بۆ

ناوچەیەکی تر، جیاوازیی ڕێژەی هەژاریی و دەوڵەمەندیی، لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تر، دابەشکردنی داهات و بودجە بە شێوەیەکی زۆر ناعادیلانە، لەلایەن پارتیی و یەکێتییەوە، بەسەر ناوچەکاندا، فەضڵدانی مەملەکەتی پارتیی بەسەر مەملەکەتی سەوز و مەردا، ئینتیمای پیاوە سیاسییەکان بە شارەکەی خۆیان و ناوچەکەی خۆیان، لەسەر حیسابی وەلائی نیشتمانیی، کۆنترۆڵکردنی زۆرینەی ڕەهای ئابووریی هەرێمی کوردستان، لەلایەن چەند نەفەرێکی باڵادەستی حیزبیی، ناوچەیی و طائیفییەوە…تاد. هەموو ئەوانە و زۆری تر، ئەگەر چاودێریی توندیان بەسەرەوە نەبێ، ئەگەر پارلەمانێکی نیشتمانیی(نەک حیزبیی) لێیان نەپرسێتەوە، گرووپێکی بچووک، طائیفەیەکی بچووک، لەسەر حیسابی گشتیی، لەسەر حیسابی گەلی کورد، دەوڵەمەند و دەوڵەمەندتر دەبن. ئاکامی ئەمەش، ئەوەیە کە حیزبێک یان دوو حیزب، لەسەر حیسابی نەتەوەیەک، دەیان بیلیۆن دۆلار پێکەوە دەنێت و ئەم سامانەش، هەر لە بەرزبوونەوەدایە.

هەموو ئەمانە، ئەوەمان پێدەڵێن، ئارگیومێنتی گەڕانەوە بۆ مەرکەزییەت دەبێتە سەرئێشەیەکی بەردەوام، ئەمەش دەردێکی کارییە بە عەدالەتی کۆمەڵایەتیی و هەمیشەش ناعەدالەتیی و هەژاریی خەڵک، تەشەنە دەکات. ئەم مەرکەزییەتەی دەبێ بڕیارەکان هەمووی بگەڕێتەوە بۆ پایتەخت، دیارە پایتەخت بریتییە لە یەک حیزب و یەک بنەماڵەی سیاسیی، مەتیقی نیشتمانیی نییە، ئەوەندەی مەتیقی خێڵ، عەقڵییەتی حیزبیی، سیاسیی و تەنانەت ئایدیۆلۆژیی لە پشتەوەیە. زۆر گرینگە لە حکومەتێکی ناو زلەوە بۆ جقاکێکی مەزن، بە بەدەستهێنانی لای کەمی عەدالەتی کۆمەڵایەتیی و ئیدارەدانی هەرێمی کوردستان، بییر لە لابردنی “بیرۆکراسیی ئیداریی و حکومەتی مەرکەزیی” بکرێتەوە. ئەم سەنترەڵایزەی دەسەڵاتی هەرێم و بەتایبەتیی لە دەستی بنەماڵەیەکدا، قەرغکردنی “ویستی ئازاد”ی زۆرینەی تاکەکانی کۆمەڵگە بەگشتیی و گەنجان و لاوان بە تایبەتیی، هەروەها، گەندەڵیی، دزیی، هەژاریی و بێکاریی لێدەکەوێتەوە. لەم ڕوانگەیەوەیە، دیسەنترەڵایزی هەرێم و بەهەرێمبوونی شارەکان، بە یەکێک لە کۆڵەکە سەرەکییەکانی نیشتمانییبوون، عەدالەتی کۆمەڵایەتیی و دابەشکردنی داهاتەکان، بەسەر خەڵکی هەرێمدا، بە یەکسانیی، دەخوێنرێتەوە.

دیلیپ موخەرجیی (Dilip Mookherjee) و پراناپ قومار باردهان (Pranab Bardhan) ، لە زانکۆکانی ڕۆژئاوا، دوو ئیکۆنۆمیست و شارەزای قاڵی بواری گەشەپێدانن(بە باکگراوند هیندیین). خاوەنی دەیان کتێب، وتاری ژۆرناڵ، توێژینەوە و سەمینارن، لەسەر گەشەی

ئابووریی، دیسەنترەڵایزی دەوڵەت، ئەرگان و دەسەڵاتەکان، شارەزایی فرە مەودا و فرە ڕەهەندیان هەیە. ئەوان، پێیانوایە، لە چەند دەیەی ڕابردوودا، چەندین شەپۆلی دیسەنترەڵایز، کون و قوژبنەکانی جیهانی بە گشتیی و وڵاتانی تازە گەشەسەندووی، بەتایبەت گرتووتەوە. بەڕای ئەوان ئەم دیسەنترەڵایزانە، لەئەنجامی پووکانەوەی ئەو پارادایمانە(نموذج)دا هاتنە ئاراوە کە دەسەڵاتە مەرکەزییەکان، ڕۆڵی سەرەکییان، لە فیاسکەکانیاندا(فەشەلە گشتییەکان) هەبوو. ئایا پاش ئەو هەموو فەشەلە سیاسیی و ئابوورییەی حکومەتی هەرێم و حیزبە سیاسییەکان، پاش ئەو هەموو فیاسکە سیاسیی و ئابوورییەی لە ئیدارەدانی سێ پارێزگادا، بەدەستیانهێنا، باشتر نییە بییر لە دیسەنترەڵایزی شارەکان بکرێتەوە؟

بەسلەی و کۆتی Besley, T. and Coate، ساڵی ٢٠٠٣، لە ژۆرناڵی ، Journal of Public Economics, vol. 87(12), pp. 2611–37 پێیانوایە، بڕیاردانی مەرکەزیی لەسەر خەرجکردن، بەگەڕخستنی بودجە، وەبەرهێنان و گەشەی ئابووریی، گرفتی زۆری هەیە، هەمیشەش دزیی زۆر گەورەی تێدا دەکرێ و کۆمەڵێ سیاسیی گەندەڵ، سوودمەندی سەرەکیین و زەرەرمەندی سەرەکییش لەم نێوەندەدا، تەنیا هاووڵاتییە. ئەگەر ئەم تێڕوانینەی بەسلەی و کۆتی، بەسەر هەرێمی کوردستاندا جێکەوت بکەین، ئەوسا لەقەبارەی ئەو هەموو دزیی و گەندەڵیی و ناعەدالەتیی و جیاوازییە چینایەتییە بێسنوورە، وردتر تێدەگەین کە هاووڵاتیی ئاسایی، لەگەڵ سیاسییەکان و خاوەن کۆمپانیای سیاسییەکاندا هەیانە. قەبارەی دزییەکانی کوڕانی بنەماڵە سیاسییەکان، ئەوەندە زۆرە، ئەگەر نیوەی ئەو پارە و سامانە لە ژێرخانی هەرێمی کوردستاندا خەرجبکرایە، هەنووکە، ئاستی بژێویی و خۆشگوزەرانیی زۆرینەی خەڵکی هەرێمی کوردستان، لە ئاستی باشترین وڵاتانی ناوچەکەدا دەبوو.

لە هەرێمی کوردستاندا، دەسەڵات بە ئاسۆیی و بە شاقوولیی، گەندەڵیی دایڕزاندووە. کاتێ دەسەڵات بەم ڕادەیە گەندەڵ دەبێ، بیرۆکراسیی گەندەڵیی زیاتر چاوی زەق دەکاتەوە. هەڵپەی زیاتر دەکات و حەز بە هەژموونی سەنترەڵایزی دەسەڵات تەکەی زیاتر دەکات. ئەم هەژموونی بیرۆکراسییە گەندەڵییە، لە حکومەتەکەی بارزانیی(باوک و برازا) و مالیکییدا هەیە. مالیکییش وەکو ناسیۆنالیستێکی عێراقیی، زۆر دژی بەهەرێمبوونی بەصرە و شوێنەکانی ترە، هەروەکو چۆن بارزانییش، دژی بەهەرێمبوونی سلێمانیی و کەرکوکە { چونکە

پارتیی، دەنیایە، لە کەرکوکدا، قەبارەی زۆر بچووکە و بە پێی ستاندەردی دیمۆکراسیی(نەک ساختەکاریی)، ئەستەمە کورسییەکیش بباتەوە}.

خەتە سوورەکەی بارزانیی، بە بەهەرێمبوونی سلێمانیی، لەلایەکەوە کۆزانەوەیەکی ناسیۆنالیستییانە بوو، بە وێنەکردنی ئەوەی سلێمانیی لەهەرێم دادەبڕێت، لەلایەکی تریشەوە، هەڵپەی هەژموونی دەسەڵاتە بیرۆکراسییە گەندەڵەکەی هەرێمی کوردستانە. هاوکات کۆزانەوەی بارزانیی بە کەرکوک وکەرکوکییەکان لە هەمبەر مالیکیی و دەسەڵاتی مەرکەزییدا(بەغداد)، جگە لە گوتاری بەتاڵی ناسیۆنالیستیی و بازرگانییکردن بەم کارتەوە، شتێکی تر نییە. لە کاتێکدا، بارزانیی و حیزبەکەی، بەکردەوە و لەسەر ئەرضی واقیع، کارێکی ئەوتۆیان بۆ گەڕاندنەوەی کەرکوک بۆ سەر هەرێمی کوردستان نەکردووە و تەنانەت، دژایەتیی بە هەرێمبوونی کەرکوک دەکەن و حەزدەکەن، ئەوەندەی تر دابەدرێت، تەنیا بە ئەوەی ڕەقیبە سیاسییەکانی، براوە نەبن. هۆکاری سەرەکییش ئەوەیە، لەهەردوو ئەگەری جێبەجێکردنی ماددەی ١٤٠ دا، یان بەهەرێمبوونی کەرکوکدا، لەڕووی قەبارەی جەماوەرییەوە، پارتیی لاوازترین ژمارەی سیاسیی ئەو شارە دەبێت.

گۆڕان و هەرێمی سلێمانیی

پاش ئەوەی ئیشتیهای گۆڕان بە چوونە ناو حکومەتەکەی پارتیی، کرایەوە، ئیتر میزاجی زۆربەی ئەو ڕایەڵە و کەس و ناوەندانەی ناو بزوتنەوەی گۆڕان، باسی نیشتمانییبوونی دامودەسگاکان و ئیدارەیەکی نیشتمانییان دەکرد، بێدەنگییان لە پرسە سەرەکییەکانی هاووڵاتییان و غەمی هاووڵاتییان کردووە و تەنیا و تەنیا، غەمی بەشداربوونیانە لە خواردنی کێکی شیرینییەکانی نەوت و هەڵپەی وەرگرتنی چەند وەزیرێکیانە. گۆڕان، لەهەمـوو حیزب و کەسێک باشتر دەزانن، بەشداریکردنیان لەم حکومەتەدا، فەشەلێکی سیاسیی گەورەی بەدواوەیە، بەڵام حەزیای بەشداریکردنەکەیان، بەرچاوی گرتوون و ئەو هەمـوو فیلمە ڕەنگاوڕەنگەی، جاران پیشانی خەڵکیان دەدا، هەنووکە زۆر لەخۆیان دەکەن، بەڵێشوسپییش نایبینین.

وروژاندنی پرسی بەهەرێمبوونی سلێمانیی، لەڕێ و لەوێ، لە زمانی هەندێ سەرچاوەی نزیک لەگۆڕانەوە کە دواتر خۆیشیان ناکەن بە خاوەنی، تەنیا وەکو کارتێکی گوشار، بەتایبەت لەو کاتانەی تەنگژە دەکەوێتە ناو ئیدارەی سلێمانییەوە، دژ بە پارتییش نا، بەڵکو دژ

بە یەکێتیی، دەیخەنە ناو ژاوەژاوی میدیاوە، ئەمەش تەنیا گەمەیەکی سیاسیی پۆغڵە. پاش دەنگۆکان، سەرەنجام، خۆیشیانی لێ نەبان دەکەن، ئەم جۆرە رەدفیعلە سیاسییانە، ئەوەندەی نیفاقێکی سیاسیی، ئەجێندایەکی حیزبیی و بەلەسەبوونی ئایدیۆلۆژییە بۆ بەکارهێنانی خەڵک و ئیرادەی هاوو□لاتییان، ئەوەندە پرۆژەیەکی نیشتمانیی و روئیایەکی سیاسیی رۆشن نییە. ناڕۆشنیی گۆڕان و خۆشاردنەوەی لە دیدێکی رۆشن، سەبارەت بە پارێزگابوونی هەڵەبجە، ئەوەندەی تر، ئەم گومانانەی بە یەقین کرد. هاوکات، نەبوونی تەنانەت درافتێکی سیاسییش بۆ کێشەی ئاڵۆزی کەرکوک، لەلایەن گۆڕانەوە، جگە لە پاشکۆبوونی سیاسەتە شکستخواردووەکانی کوردایەتییەکەی پارتیی و یەکێتیی، شتێکی نوێیان پێ نییە.

پرۆژەی بەهەرێمبوونی سلێمانیی، نا بێ بکرێ بە قوربانی میزاجی سیاسیی حیزب و چەند سیاسییەکی سلێمانیی و بنەماڵەی بارزانیی. دروستبوونی هەرێمی سلێمانیی، چەند قازانجی ئیداریی، کۆمەڵایی□تیی و ئابووریی بۆ خەڵکی سلێمانیی و دەوروبەرەکەی هەیە، ئەوەندەش لە ئاستی نیشتمانییدا، قازانجی بۆ شارەکانی تر و سەرجەم دەسەڵاتی سیاسیی هەرێم هەیە. ئەگەر هەرێمی سلێمانیی جێکەوت ببێ، هەرێمی هەولێریشی بەدوادا د□□ت. بە هەرێمکردنی شارەکانی کوردستان، ئەوەندەی کورتکردنەوەی دەستی حیزبێکە بەسەر هەموو کوردستاندا، ئەوەندەی دابەشکردنەوەی داهات و سامانی نیشتمانییە بەسەر خەڵکی کوردستاندا، بەلای کەمی یەکسانییەوە، ئەوەندەش بەهێزکردنی وەلائی نیشتمانییە لە ئاستی سیاسییدا، بە پوختیی و بە کورتیی، هەرێمی شارەکان،دەبنە هەوێنی پێکەوەگرێدانی ناسنامەیەکی نیشتمانیی کۆلێکتیق، ل□ئاستی هەرێمی کوردستاندا، بە کەرکوک و ناوچە جێناکۆکەکانی تریشەوە.

رەوایەتیی و عەدالەتی ئەوە لە کوێدایە، شارۆچکەیەکی وەکو چەمچەمال، بەپێی پشکنینە نەوتییەکانی ئەمێریکا، بەئەندازەی شاری کەرکوک، ئەگەر نەوت و غازی تێدا نەبێت، کەمتری تێدا نییە، تەواوی سەروەت، سامان و دارایی خەڵکی ناوچەی چەمچەمال، بەئەندازەی یەک لەسەر صەدی ١% ی سامان و دارایی، کوڕە گەورەکانی خێلە سیاسییەکانی کوردستان نا بێت. ئایا ئەم هەموو دزیی و ناعەدالەتییە، تاکەی درێژەی دەبێت و بە ناوی فشەی ناسیۆنالیزمی کوردیی، ناسیۆنالیزمی نەوت و ئاڵتوریزمەکەی(پێچەوانەی خۆپەرستیی، دیارە ب□ گ□ت□جاڕییەوە- Alturism) پارتییەوە درێژەی دەبێ. هاوکات بەخاتری ئەوەی گۆڕان دەچێتە سەر سفرەی حکومەت و

خەڵک چاوەڕێ بکات، ئیتر دووبارە، گەلی کوردستان، لەڕێی کادیرە سیاسیی و رۆشنبیرە ئایدیل□ژییەکانی گۆڕان و پارتیی و یەکێتییەوە، بەرەو کەناری دەوڵەتی نەتەوەیی، حەماسی نەتەوەیی و بنیاتنانی دەوڵەتی کوردیی(جار جاریش دەڵێن، کوردستانیی) دەڕ□ تێنن؟

لە هەر ئەگەرێکی دروستبوونی هەرێمی سلێمانییدا، ناوچەکانی چەمچەماڵ و گەرمیان، بەشێوەیەکی کاتیی بەشێک دەبن لە هەرێمی سلێمانیی، چونکە چەمچەماڵ، بەشێکی سەرەکیی شاری کەرکوکە و بێ چەمچەماڵ و گەرمیان، کەرکوک ئاوەڕووت دەکرێ و لە هەموو حیساب□کی سیاسییدا، کورد دۆڕاوی سەرەکیی دەبێت. لە ئەگەری جێبەجێبوونی ماد دەی ١٤٠ دابێت، یان بەهەرێمبوونی کەرکوک، چەمچەماڵ وەکو جیۆگرافیا، دانیشتوان و خاڵێکی ستراتیژیی، بڕبڕەی پشتی شاری کەرکوک دەبێت. هەرچەندە، هەموو ئاماژەکان، بەو ئاراستەیەدا دەڕۆن، دەسەڵاتی بنەماڵەیی لە کوردستاندا، لەپێناوی بەدەستخستنی دەیان بیلیۆن دۆلاری نەوت و غازی هەڕاجکراوی کوردستان بە تورکیا، ئامادەیی نیشانداوە بۆ ئەبەد، دەستبەرداری کەرکوک ببێ و ماد دەی ١٤٠یش جگە لە دەعەجانکردن و گەوجاندنی گەلی کورد بە گشتیی و کوردەکانی کەرکوک بەتایبەتیی، شتێکی تر نییە.

بەهەرێمبوونی سلێمانیی، خاڵێکی بەهێز دەبێ بۆ ئەوەی هەرێمی هەولێریشی بەدوادا بێت. هەر ئێستا وەکو گریمانەیەک دابنرێ، ئەم شیرازە خاووخلیچکەی نێوان ماڵباتی بارزانیی(کوڕی ئیدریس بارزانیی و کوڕی مەسعود بارزانیی)، تاسەر بڕناکات و سەرەنجام هەر دەبێ لێکبترازی□. ک□شمەکێشە سیاسیی و طموحە و طەماعە ئابووریی و تەنانەت میلیشیاییەکانیشیان، یەخەی شاری هەولێر دەگرێ . سەرەنجام هەولێر ئەوەندەی تر دەبێتە چەقی ململانێی باڵە سیاسیی، عەشایەریی و بەرەبابەکانی حیزبێکی سیاسیی و باجدەری سەرەکییش خەڵکی هەولێر دەبێت. رێگەخۆشکردن بۆ بەهەرێمبوونی سلێمانیی، لێکدانەوەی عەقڵانیی، دووربینیی و جورئەتی سیاسیی دەوێ. بێگومان، ئەگەر، بەهەرێمبوون، ببێ بە کولتوورێکی سیاسیی زاڵ، کەرکوک و هەولێر و تەنانەت پارێزگای تازەی هەڵەبجەش دەگرێتەوە. هەروەکو بەکردوە، هەرێمی دهۆک، حکومەتی شار و د□ق□ر□کە، لەناو حکومەتی هەرێمدا.

دروستبوونی پارێزگای هەڵەبجە

هەڵەبجە، دەمێکە لە هەوڵی ئەوەدایە ببێ بە پارێزگا، ئەم هەوڵانە، بۆ ناوەڕاستی چەرخی رابردوو، دەگەڕێنەوە . حکومەتی عێراق، ویستی

هەڵەبجە و نەجەف، هەردووکیان بە پارێزگا ببن. بەهۆی هەلومەرجی سیاسییەوە، بە پارێزگابوونی هەڵەبجە دواکەوتووە. دوای جینۆسایدکردنی کورد لەوشارەدا، دوای بەکارهێنانی چەکی کیمیاویی لەلایەن بەعثەوە، تەواوی حیزبە کوردییەکان ، بە عەلمانیی، موحافیظکار، عەشایەریی و ئیسلامییەوە، بە پارێزگابوونی هەڵەبجەیان وەکو منەت، ش□شگێڕیی، خۆهەڵنانی نەتەوەیی وئیسلامیی فرۆشتوو□ تەوە و بازرگانیی ئایدیۆلۆژیی و سیاسییان پێوە کردووە.

لە دوو دەیەی رابردوودا، ئیسلامیی سیاسیی بە گشتیی و باڵە عەسکەرییەکەی بەتایبەتیی، لە لایەک ، ب□ یارمەتیی راستەوخۆی ئێران و لە لایەکیتریشەوە بە پاشکۆبوونی هەندێ هێزی ئیسلامیی تر بە سعودییەوە، بەئەندازی□ی حیزبی بەعث زیانیان لە کولتوور، بونیاد و شارستانییەتی ئەو شارۆچکەیە داوە. بەعث لەرووی فیزیکییەوە ،ویستی هەڵەبجە بسڕێتەوە، بەڵام ئەم تیرۆرە فیکرییە وئەم طاعونە کولتوورییە، بەشێنەیی دروێنەی مەغزی گەنجانی کردووە، فاکتەری سەرەکییش، نەبوونیی، هەژاریی، بێکاریی و بێخزمەتیی هەڵەبجە بووە.
هەڵەبجە، مافی خۆیەتی ببن بە پارێزگا، وەکو سیمبۆڵی جینۆساید و بەکارهێنانی چەکی کیمیاویی، ببن بە شارێکی ئازاد و سەربەخۆ، لە هەژموونی ئیداریی، سیاسیی و ئابووریی، شارەکانی تری هەرێمی کوردستان، بەدوور بێت. ئەم کارە، بارزانیی و پارتیی، بۆ ئەجێندای شەخصیی، حیزبیی، ناوچەیی و تەخشانکردنی جیۆگرافیای سلێمانیی هەوڵیان بۆ دابێت، یان مالیکیی بۆ نمایشی نیشتمانییبوون و وەکو پیاوی دەوڵەت لە ئاستی عێراقدا، کاری بۆ کردبێت، یان یەکێتیی، گۆڕان و ئیسلامییەکان، لە بەرنامەیاندا بووبێت، یاخود هەر کەسایەتیی و رێکخراوێکی مەدەنیی، هەوڵی بۆ دابێت، جێگەی دەستخۆشییە و کارێکی پۆزەتیقی سیاسییە و رووداوێکی زۆر گرینگە لە مێژووی نوێی ناوچەکە و کوردستاندا.

دروستبوونی پارێزگای هەڵەبجە، ئەو برینە ساڕێژنەبووەی نێوان شار، شارۆچکە و ناوچە جیاوازەکانی کولاندەوە کە ئێمەی کورد، چەند گیرۆدەی ناوچەگەرایی، شارچییەتیی و لۆکاڵیزمێکی تۆقێنەرین؟ چەند قسەکانمان و کردەوەکانمان، لە دروشمی نەتەوەیی گەورە گەورەوە، بۆ کۆشکی نیشتمانیی بەتاڵ و حەتاڵ ، فشۆڵ و لەرزۆک و لاوازە. راستە گرفتی س□یدصادقییەکان، وەکو زۆربەی شوێنەکانی تری کوردستان، نەبوونی خزمەتگوزاریی، گەندەڵیی و بێکارییە، بەڵام کاتێ چەند حیزبێک، بۆ ئەجێندای سیاسیی و ئایدیۆلۆژیی خۆیان، ئەم ناڕەزایەتییانە دەقۆزنەوە و بەلارێیدا دەبەن، هەندێ لە گەنجانی

خوێنگەرم، بە ترومپای ئایدیۆلۆژیی و حیزبیی پەمپ دەدەن و دژایەتیی بەپارێزگابوونی هەڵەبجە دەکەن، تەنانەت گەنجێک دەبەتە قوربانیی لەم نێوەندەدا، ئیتر پێویستە بە شەفافیی، پێیان بگوترێ، کوا ئەجێندا نیشتمانیی و بالەرە سیاسییە نەتەوەییەکانتان کە ئەو هەموو وەطەنیاتەتان بە خەڵکی کورد، دەفرۆشتەوە؟ جێی خۆیەتیی، پەنجە بەچاویاندا بکرێ و داوای ئەو هەموو ریچواڵە نیشتمانییەیان لێ بکەن، کە چەندین ساڵە دەیڵسن؟

ئەگەر واز لە دەدانەوەی هەندێ گەنجی سەیدصادقیی بهێنین، بەتوندیش ئیدانەی کوشتنی گەنجێک بکەین، پێویستە بڵێین، گەلی کورد، بەگشتیی و لە دۆخێکی خراپی ئەتنۆگرافییدایە(قەومناسیی، قەوم وەکو چەمکە فارسییەکە). زۆر لە ئەنترۆپۆلۆجیستەکان، ئەم دابەشبوون و هەلاهەلابوونەی جڤاک و نەتەوە و گەلانی دنیا، لە تێڕوانینی ئایدیۆلۆژیای نیۆ-ناسیۆنالیزمەوە بە ئینتەگراڵیزم integralism (دەکرێ بە کوردیی پێی بگوترێ، تەواوکاریی-زم) دەچوێنن. هەنووکە ئەم ناسیۆنالیزمە کوردییە خاڵییە لە فیکر و روئیای سیاسیی، بەڵام پڕاوپڕ لە شیعر، فەنتازیای فەلسەفیی و ریتۆریکی بۆش، لەکاتێکدا، بانگەشەی سەربەخۆیی کوردستانی باشووری دەمێکە داوە، بانگی یەکگرتنەوەی پارچە جیاوازەکانی کوردستانی، لە میدیاکاندا، داوە ، بە ملێکی ڕەپەوە، فوو بە بوقی دەوڵەتی نەتەوەیی و دەوڵەتی کوردیی و جارجاریش کوردستانییدا دەکات، کەچیی وەکو دیفاکتە، شارەکان، رقیان لەیەکترییە، شارۆچکە دراوسێکان، خۆشییان بەچارەی یەکتردا نایەت، تەنانەت، ئەگەر دوو بەشی دەڤەرێک، دەربەندێک، یان رووبارێک جیای کردبێتنەوە، مەڵێ لەیەکتریی دەکەن!

دوو حیزب نییە، لەسەر پرۆژەیەکی دەستەجەمعیی، نەتەوەیی، یان نیشتمانیی…تاد هاوڕاییەکی تۆکمەیان هەبێ. چوار رۆشنبیرت نەبێ، لەسەر پرسێکی گرینگ و چارەنووسساز بە نەتەوەی کورد، بە نیشتمانی کوردستان(کوردستانی باشوور)، تەنانەت بە خزمەتی شارێکیش، لەسەر پرسە سیاسییە چارەنووسسازەکان، هاودەنگ و هاوفیکر بن؟ ئیتر، بەڕاستیی مرۆق دەی بە کوێی کوردبوون خۆش بێت؟ ئەم کوردە، کەی دەبێ بەوەی، بیر لەمەودای گشتیی نەتەوە، خاک و نیشتمان بکاتەوە و تەجاوزی کۆڵان، گەڕەک، شار و ناوچەکەی خۆی بکات و بپەڕێتەوە بە ئەجێندانی نیشتمانیی و بەرژەوەندیی گشتیی و بنیانتانی کەلاوەیەکی نیشتمانیی؟ لەم رۆژانەدا، لە شارۆچکەی کەڵەک، نزیک لە پایتەختی هەرێم(هەولێر)، دەسەڵاتی حیزبیی، دەچێ زمانی پەروەردە و خوێندن

، دەکات بە دایەلێکتی شارە حیزبییەکەی خۆی(دهۆک)، شەڕی نێوان زمان و دایەلێکت بەرپا بکات، ئیتر هاژ و وژی نیشتمانییبوون و نەتەوەییبوون، بەعەقڵی کێدا دەچێت؟

ئەنجامگیریی:

بە هەرێمبوونی سلێمانیی، بە تێخشانکردنی دەسەڵاتی سیاسیی و ئیداریی و داهاتەکانی هەرێمە، نەک بە ئەوەی شارەکان لێک دووربکەونەوە، بەڵکو بە ئەوەی ئینتیمای نیشتمانیی بەشێوەیەکی عادیلانە و خۆڕسکانە دروست ببێت. شاری سلێمانیی، لە ماوەی دەسەڵاتی کوردییدا، بەڕاستیی غەدری زۆری لێکراوە، بەبەراورد بە ناوچەکانی ژێر دەست پارتیی، هاوکات، یەکێتییش بەپێی پێویست، بەهۆی کوتلەکاریی حیزبییەوە، ئەو گرینگییەی پێنەداوە. گەڕانیش، بە ئەجێندای حیزبیی خۆی، لایەنی عاطیفیی ئەم مەسەلەیە دەوروژێنێ، لەهەرکوێیەکدا، پێویست بکات، باسی دەکات و لەهەر شوێنێکیشدا لەگەڵ داوا حیزبییەکانیدا، ناکۆک بێت، چاوی لێ دەنوقێنێ. ئەمانە لە کاتێکدایە، کە ناوچەکانی سلێمانیی، گەرمیان، کەرکوک ، باڵەکایەتیی و دەشتی هەولێر، زۆرترین بەشیان لە قەبارەی قوربانییدان، لە ئەنفال، کیمیایی و وێرانکردن بەرکەوتووە، کەمترین بەشیشیان لە داهاتی نیشتمانیی بەردەکەوێت.

ئەو هەموو جەختکردنەوەیە لەسەر هەولێر و دهۆک، لە بواری سیاسیی و ئابووریدا، لەسەر حیسابی سلێمانیی، گەرمیان و کەرکوک، هەرێمی کوردستان بەرەو تەواوکاریی(ئەنتەگریتیی)، نابات، بەڵکو بەرەو لۆکاڵیزم، ناوچەگەرایی، طائیفییبوون، جیاکاریی و دابەشبوون، دەبات. سامانی سروشتیی هەرێم، موڵکی یەک شار، یەک بنەماڵە و یەک ناوچە نییە، بەڵکو موڵکی هەموو هاووڵاتییانی هەرێمە و پێویستە شارەکان و ناوچەکان وەکو یەک سەیربکرێن و لە دابەشکردنی داهاتەکانەشدا، لەیەکەوە نزیک بن. نیشتمان، بە حیزبی طائیفیی، ناوچەیی و بەرەبابیی، دروست نابێت، بە شیعاری نەتەوەیی بەتاڵ، جوڵاندنی عاطیفییانەی شەقام و نەڕەنەڕەی راگەیاندن دروست نابێ، بەڵکو بە دروستکردنی ئینتیمای نیشتمانیی و وەلائی نیشتمانیی دروست دەبێت، بە مرۆڤی نیشتمانیی و دوور لە خێڵ، ناوچە و شارچییەتی دروست دەبێت.

لۆکاڵیزم، شارچییەتیی و ناوچەگەرایی، هەر لە ئاستی حیزبە سیاسییەکاندا نییە، بەڵکو لە ئاستی نوخبەی رۆشنبیر، کەسانی ئەکادیمیست و ئەوانەی ئەهلی فیکریشن، بوونی هەیە. دەیان

پرۆفیسۆر، دکتۆر، ڕۆشنبیر، نووسەر و خاوەن فیکرمان هەن، ناوی شارەکەی، ناوی قەزا، ناحیە و گوندەکەی، ناوی دەڤەری لەدایکبوونی، وەکو نازناوی خۆی بەکار دەهێنێت و شانازییشی پێوە دەکات. ئەمە مافێکی سروشتیی هەموو هاووڵاتییەکە، ناوچە و شار و شوێنەکەی خۆی خۆشبوێت، بەڵام کاتێک لەسەر حیسابی ڕەهەندە نیشتمانییەکانی و جیۆگرافیای نیشتمان بێت، یان لەسەر حیسابی بە پارێزگابوونی هەڵەبجە و بە هەرێمبوونی سلێمانیی بێت، جگە لە لۆکالیزمێکی خەخەر، شتێکی تر بەیان ناکات.

کەیسی بە پارێزگابوونی هەڵەبجە و بە هەرێمبوونی شارەکان، ناساغیی و نانیشتمانییبوونی ئۆمەی کوردی ئەوەندەی تر عەمەلیی کردەوە. ئەوانەی دژایەتیی بە پارێزگابوونی هەڵەبجەیان، بە ئاشکرا دەکرد، کۆمەڵەی گەنجی خوێنگەرم بوون و هەندە حیزب، هانیدەدان. ئەوەی جێگەی تێڕامانە، زۆربەی ئەوانەی دەیانویست ڕەخنە لەو میثەدی ناڕەزایەتییانە بگرن، نەدەهاتن بە جورئەتەوە، ڕەخنە لە لۆکالیزم، ناوچەگەرایی و حیزبگەرایی لایەنە سیاسییەکان بگرن، بەڵکو بە زمانێکی گشتگیر، بەزمانێکی شیعریی و ڕۆمانسیی، گلەییان دەبەخشییەوە بەسەر هەموو لایەکدا، بەبێئەوەی هیچ حیزب و سیاسیی و لایەن و تەنانەت، بەچوونێکی تایبەتیش بەر ڕەخنە بدەن، بەدڵنیاییشەوە، ئەمجۆرە خوێندنەوانە، تۆز لە گەردنی کەس نادات.

کەسێکی نەتەوەیی کورد، ئەگەر ناسیۆنالیستبوون و سێکیولاربوونەکەی بیکوڵێنە، کەسێکی چەپ، ئەگەر مارکسیزمبوونەکەی، سووری کردبێتەوە، نابێ ڕێگە بەخۆی بدات، دژایەتیی بەپارێزگابوونی هەڵەبجە بکات، بە بیانووی ئەوەی ئیسلامییەکان لەوشارەدا، ڕێژەیان بەرزە. ئەمە نەک هەر لێکدانەوەیەکی نانیشتمانییە، بەڵکو فۆبیایەکی سیاسیی و ئایدیۆلۆژییە بەرامبەر بە ئیسلام، بە پێچەوانەوە، خزمەتکردنی شاری هەڵەبجە، دابینکردنی هەلی کار و ڕێنانی ژێرخانێکی تۆکمە دەبێت کە گەنجانی ئەو شارە لە فەندەمەنتالیزمی دینیی و لە رادیکالیزمی ئیسلامیی دوور دەخاتەوە. هاوکات، هیچ حیزبێکی سیاسیی نابێ لەبەرئەوە قەڵس بێت کە ڕەقیبە سیاسییەکانیان، لە ئێستادا بە پارێزگابوونی هەڵەبجە، سوودمەند دەبن، ئەگەر ڕەهەندی نیشتمانیی لە مەغزی کورددا هەبێت، پێویستە، بە دوور، بیر لە بوعدی سیاسیی، ئابووریی، کولتووریی و جیۆگرافیی، بە پارێزگابوونی هەڵەبجە بکاتەوە. نابێ هەڵەبجە، وەکو پارادیمێکی خەخەریی سەیر بکرێت، بەڵکو دەبێ وەکو شەرعیەتێکی سیاسیی، جیۆگرافیی و ئیدارییی، ئەو مافەیان پێڕەوا ببینرێ کە خۆیان ئیدارەی شارەکەی خۆیان لەناو

جیۆگرافیای عێراق و هەرێمی کوردستاندا بکەن.

بە پارێزگابوونی هەڵەبجە، تەنانەت ئەگەر ببێ بە هەرێمی هەڵەبجەش لە داهاتووی نزیک و دووردا، بەستاندەردی ڕەهەندی نیشتمانیی، هیچ زیانێک بە شاری سلێمانیی ناگەیەنێت. بگرە پێشبڕکێی خزمەتگوزاریی، ئاوەدانیی و ڕەنانی ژێرخانی ئابووریی دەبێتە هۆی مونافەسەیەکی شەریفانە و ئازادانە بۆ برەوپێدانی هەرێمی کوردستان. هاوکات، بەپارێزگابوونی هەڵەبجە، سەرەتایەکە بۆ ئەوەی دیسەنترەڵایزی ناوچەکانی تری هەرێم بکرێ، بە تایبەت شاری هەولێر و قەضاکانی، دوور لەو ئینتەگرێشنە ناساغڵەم و ساختەیەی لەنێوان هەولێر و بادیناندا هەیە.

بە هەرێمبوونی سلێمانیی و دواتریش هەڵەبجە و هەولێر، باڵانسی حیزبیی، طائیفیی و لۆکالیزمی هەندێ حیزب، ئیحتیوا دەکرێ و ئینتیمای هاووڵاتییان بۆ شارەکەی خۆیان، ڕەهەندی نیشتمانیی وەردەگرێ. بەهەرێمبوونی سلێمانیی، بۆ سەر ئایندەی هەرێمی کوردستان، ئەگەرێکی ئیجابییەوە نابێ بەریتۆریکی نەتەوەیی، سلبیاتەکانی بۆ ترساندن و تۆقاندنی خەڵک، زەقبکرێتەوە. سوودەکانی دیسەنترەڵایزی دەسەڵاتی سیاسیی، ئیداریی و ئابووریی هەرێم، بۆ قازانجی گەلی کورد و نیشتمانی کوردستان و هاووڵاتییانی هەرێم دەبێت و بۆ زیانی حیزبە طائیفیی، پرۆکسیی، لۆکالییەکان، بازرگانە سیاسیی و مافیاکانی بازاڕی نەوت و سامانی سروشتیی، دەبێت.

ئەدەبیاتی گێڕانەوە لەناو مێژوودا (حەلیم یوسف) بە نموونە … غەمگین بۆڵی

ئەدەبیاتی گێڕانەوە ڕەگێکی قووڵی هەیە بە ڕابردووەوە، وەلێ ئەوەی لە ڕێگەی ئەدەبیاتی گێڕانەوەوە دەنووسرێتەوە، تەواو جیاوازە لە گێڕانەوەیەکی مێژوویی. تۆمارکردنی مێژوو ئەوەندەی نووسراوێکی ستایشئامێز و پیاهەڵگوتن و دروستکردنی کارەکتەری پاڵەوانی جەنگە، ئەوەندە خەریکی دیوە جوانەکانی مێژووی نەتەوەیی و مرۆیی نییە،

یان ئەوەندە خەریکی دیوە شاراوەکان نییە. بۆیە زۆرجار ئەوەی بە مێژوو ناکرێت، بە ئەدەبیات دەکرێت. ئاخر زۆربەی جاران نووسینەوەی لاپەڕەکانی مێژوو لە پێناو مێژوودایە، مێژوویەك ڕووت و بەبێ هیچ ئێستیتیکایەکی هونەری. ئەوە جگە لەوەی زۆرجارانیش لەناو مێژوودا غەدری گەورە دەکرێت لەسەر وەختی تۆمارکردندا. بۆ نموونە: لە تۆمارکردن و نووسینەوەی مێژوودا هەرگیز باس لە ئازایەتی و جوامێری سەربازێك، یان پێشمەرگەیەك ناکرێت، بەڵکو هەمیشە گێڕانەوە و تۆمارکردنەکە لە ڕێگەی پێشەوا و سەرۆکەکەوە دەبێت. مێژوو نووسراوێکی شانازییە بۆ دەوڵەت و سەرۆك و نەتەوەیەك، وەلێ نووسراوی ئەدەبی شانازییە بۆ هەموو کەسێك. چۆن ئەدەبیاتی گێڕانەوە وەك نووسراوی مێژوویی دەستەمۆ ناکرێت و هەمیشە لە هەوڵی هەڵفڕینە، هەمیشە دەیەوێت سنوورەکان ببەزێنێت و بچێتە ئاسمانی دەوڵەتێکی دیکە، دەیەوێت لە ڕێگەی ئیستیتیکای نووسینەوە جوانی نیشانی سەرۆکەکان بدات، گەرەکیەتی ببێتە موڵکی هەموو نەتەوەیەك.

دیارە جیاوازییەکانی نێوان مێژوو و ئەدەبیات زۆرن، وەلێ خاڵێکی بنەڕەتی کە لە یەکیان جیا دەکاتەوە ئەوەیە: مێژوو باس لە شتێك دەکات کە ڕووی داوە، وەلێ زۆرجار ئەدەبیات باس لە شتێك دەکات کە دەشێت ڕووبدات. لە نووسینەوەی مێژوودا گرینگ نییە زمانی نووسین و هونەری جوانیناسی، بەڵکو ئەوەی گرینگە ستایشکردنی جەنگەکان و شانازیکردنی نەتەوە و تاکەکانیەتی بە سەرکردەکانیان. وەلێ لە ئەدەبیاتدا بە بەتایبەت لە ئەدەبیاتی گێڕانەوەدا، ئەوەی گرینگە زمانێکی تۆکمەی گێڕانەوەیە، چیرۆکێکی نایابە، …هتد. ئەوەی ئێمە لێرەدا دەمانەوێت لەبارەیەوە بنووسین، ئیشکردنی ئەدەبیاتی گێڕانەوەیە لەناو مێژوودا، دیارە لە هەردووکیاندا بەریەککەوتنێك هەیە کە گێڕانەوەی ڕۆژانی ڕابردووە، یان تۆمارکردنی زەمەنێکە. واتە: هەم لە نووسینەوەی مێژوودا و هەمیش لە ئەدەبیاتی گێڕانەوەدا، دەگەڕێینەوە ڕابردوو. دیارە مێژووی کوردیش لەم لایەنانەوە پشکی شێری بەرکەوتووە، چۆن زۆربەی ئەو سەرچاوانەی کە هەن و لەبارەی مێژووی کوردەوە نووسراون، لەلایەن کەسانی بیانییەوە بوونە. بۆیە بەبڕوای من دووبارە دەستبردن بۆ نووسینەوەی ئەو مێژووە، باشترین ڕێگەیە و شێوازێکی نووسین، ئەدەبیاتی گێڕانەوەیە. دیارە نووسەرانی ئێمەیش درکیان بەم بۆشاییە گەورانە کردووە، بۆیە نووسەرانێك بە پرۆژەی بەردەوام کار لەسەر پڕکردنەوەی ئەم بۆشاییە گەورەیە دەکەن. یەکێك لەو نووسەرانەیش (حەلیم یوسف)ە.

حەلیم یوسف نووسەرێکی ڕۆژئاوای کوردستانە و خەڵکی شاری عامودێیە و ئێستا لە وڵاتی ئەڵمانیا دەژیت. ئەم نووسەرە خاوەن بەرهەمگەلێکە، وەلێ لەم چەند ساڵەدا بەرهەمەکانی لە کرمانجییەوە کرانە سۆرانی. پێشتر وەك ناو، تەنیا جارێك چیرۆکێکم بینی لە یەکێك لە ژمارەکانی گۆڤاری (ڕامان)دا بڵاوکرابۆوە. بۆیە دووبارە بەرکەوتنم بە ناو و بەرهەمی حەلیم یوسف نائاشنا نەبوو. وەك خۆشی ئاماژەی بە دەستەواژەی (نووسەری نیوەکورد) دەکات، کە هەتا نووسەرانی کوردی سۆرانینووس بە کرمانجی نەخوێنرێنەوە و نووسەرانی کوردی کرمانجینووسیش بە سۆرانی نەخوێنرێنەوە، نابنە نووسەری کورد. بۆیە پتەوکردنی ئەو پردە، پتەوکردنی کولتووری کوردییە و باشترین خزمەتێکە ئێمە بە نووسەرانی نیوەکوردی دەکەین.

کاتێك ماسییەکان تێنوو دەبن:

ئەمە ناونیشانی ڕۆمانێکی ڕۆماننووس حەلیم یوسفە و لە ڕێگەی کارەکتەرێکەوە بەناوی (ماسی)یەوە، خۆڕاگری شەڕڤانەکان و ژیان و مەینەتی و دژوارییەکانی گەریلاکان دەگێڕێتەوە. ڕۆماننووس لە ڕێگەی (گێڕەرەوەوە) تەکنیکێکی جوانی بۆ هونەری گێڕانەوەی بەکارهێناوە. کاتێك دەرگەیەکی کۆن دەبێتە گێڕەرەوە، یان نووشتەیەکی بن هەنگڵ، یان سەگێك، یان کڵاوێك، یان قەڵەمێك ...هتد. واتە لە هونەری گێڕانەوەکە ئەوەندە ورد و هۆشیارانە گێڕەرەوەی دروست کردووە، کە خوێنەر بە جۆرێك کەمەندکێش دەکات، زۆرجار بڕوا بەوە دەکات کە بەردێك لە شاخە سەختەکانی کوردستان بۆ گێڕانەوەی واقیعی ژیانی گەریلاکان دێتەگۆ. ڕۆماننووس ئەگەرچی ئەو هەموو گێڕەرەوە لەناو ڕۆمانەکە دروست دەکات، وەلێ بە شێوەیەکی ئەوەندە تێکمە و هونەرییانەیە کە خوێنەر هەست بە بێزاری و پچڕانی ڕووداوەکان ناکات. چۆن لەناو هەموو چیرۆکەکەدا واقیعێك هەیە کە بوونی کوردە. واتە بوونی ئەو مێژووەیە کە گەلی کورد خەباتی بۆ دەکات.

مێژوویەکی بریندار و خوێنبەر ڕۆیشتوو. ئەو مێژووەی کە تێنووە و خەبات و تێکۆشان دەکات بۆ ئاوی سەربەخۆیی. دیارە ڕۆماننووسیش بە مەبەست پەیڤی(تێنوو)ی بەکارهێناوە و دەیەوێت وەك ڕەمزێك بەکاری بهێنێت بۆ گەیشتن بەو ئاوە. زۆرجارانیش بۆ مەینەتی و ئەو ناخۆشیانەیە کە گەریلاکان لە شاخە سەرختەکان بەسەری دەبن. ڕۆماننووس هێندە ورد و قووڵ چۆتە ناو ڕووداوەکانەوە کە هەرگیز لە مێژوودا وەها باس ناکرێت. ئاخر مێژوو ناتوانێت ئەو هەموو وردەکاریانەی ناو جەنگ باس بکات، یان باسی گەریلایەك بکات بەدرێژایی وەرزی زستان لە ژێرزەمینێك، یان هەڵگرتنی قووی

ئاوەتەماتە، یان بوونی ئەڤینێکی ڕاستەقینە لەناو شەڕدا. ئەوانە بۆ مێژوونووس سەختە و مێژوونووس ناتوانێت هێندە ورد بچێتە ناو قووڵایی ڕووداوەکانەوە، یان لەناو دڵی کارەکتەرەکاندا دابنیشێت و هەستەکانیان بخوێنێتەوە. بۆیە دەشێت ئەم ڕۆمانە بەشێك بێت لە مێژووی نەبەردی و قارەمانیەتی گەریلاکان، کە بڕواناکەم هەرگیز لە نووسینەوەی مێژوودا، وەها ورد و جوان بێتە بەرباسەوە.

ژنانی نهۆمە بەرزەکان:

ئەوەیان ناونیشانی کۆمەڵە چیرۆکی حەلیم یوسفە و دووەمین کتێبی چاپ و بڵاوکراوەیەتی و لەدوای بڵاوبوونەوەی کۆمەڵە چیرۆکی (پیاوی ئاوس)ەوە دێت. ژنانی نهۆمە بەرزەکان لە پێنج چیرۆك پێکهاتووە: "ئەڤینی سەرکرمێ- لەداردانی لووتێك- سەردێڕی نووسین- لاشەیەکی خۆبێغزێن (بەشێك لە ڕۆمانێکی ونبوو)- ژنانی نهۆمە بەرزەکان." بەگشتی ئەم کتێبەیش باس لە مێژووی کورد دەکات و لەناو مێژوویەکی کۆندا چیرۆك دروست دەکات، یان مێژوویەکی کۆن و دەمامکدار دەهێنێت و لەگەڵ مێژوویەکی دیکەدا لێکیان دەدات و چیرۆکێکی تازەیان لێ دروست دەکات. ئەوەی لەناو هەموو چیرۆکەکانیش وەك خەتێکی گشتگیر دەبینرێت، نەهامەتی و ناخۆشییەکانی نەتەوەکەیەتی کە نەتەوەی کوردە. لە چیرۆکەکاندا ژیان و دۆخی خەڵك و مێژووی بەجێماو و تۆمارنەکراوی ئەو ڕۆژانە بوونەتە کەرستەی نووسین و چیرۆکەکانی. واتە بوونی دوو ڕۆژگاری لە یەکتر دوور بە یەکەوە گرێ دەدات و لە ڕێگەی هونەرێکی جوانی گێڕانەوەوە، دەیگێڕێتەوە و دەیکاتە چیرۆکێکی پڕ ڕەهەندی نەتەوەیی. لێرەدا دەمەوێت باسی چیرۆکەکان بکەم و هەر چیرۆکەی بە جیا، بە کورتی لەبارەیەوە هەڵوەستە دەکەم و ڕوانگە مێژوویەکەشی دەخەمە بەر ڕۆشنایی نووسینەوە.

ئەڤینی سەرکرمێ:

ئەم چیرۆکە ئەوەندە ئیشکردنە لەناو مێژوو و نیشاندانی مەینەتییەکانی گەلی کورد، ئەوەندە باسی کارەکتەر و ڕۆژگار نییە. یان ئەوەندەی ئەو ئەڤینەی کە هاتۆتە بەر گێڕانەوەوە ئەڤینێکی نەتەوەیی و خاك و خۆڕاگرییە، ئەوەندە ئەڤینی ئافرەت و سامان و دەستەڵات نییە. ئاخر حەلیم یوسف ئەوەندە ڕاستگۆیانە باسی ئەو ئەڤینە دەکات، کە خوێنەر ناتوانێت لەسەر دێڕەکانی نەوەستێت: " من پێش دوو هەزار و شەش سەد ساڵ مردبووم. کاتێك کە هەڵوەدای ئەڤینی خاك بووم، دەستم بە خواردنی خۆڵ کرد".

لەداردانی لووتێك:

ئەم چیرۆکەیش لە هەوڵێکی چڕدایە بۆ گێڕانەوەی چیرۆکێك لەناو چەند پارچە چیرۆکێکی کۆن و پەراوێز. کە هەموو ڕووداوەکان بە تەنافێك بەستراونەتەوە، کە بوونی لووتێکی گەورەیە. کە ئەمەیش هەم وەك سیمبووڵ بەکارهاتووە، هەمیش وەك گەڕانەوەیەك بۆ مێژوو. ئەو ڕووداوە مێژوویانەیش لە چوارچێوەی چیرۆکدا بەرجەستە بوونە و خەم و ناسۆری و نەهامەتییەکانی تاکی ڕۆژهەڵات و مرۆڤی کوردی و خاکی داگیرکراو نیشان دەدەن، کە ئەمەیش ڕوونە کە بوونی نەتەوەی کورد بە درێژایی مێژوو باجی بۆ دەدات و لە هەوڵ و تێکۆشانەکانی بەردەوامە بۆ گەیشتن بە ئامانجەکە.

سەردێڕی نووسین:

ئەم چیرۆکە ڕاستەوخۆ ئیشی لە دیوێکی شاراوەی ژیانی ئەحمەدی خانی (نووسەری داستانی مەم و زین) کردووە، هەموو چیرۆکەکەیش زەقکراوەتەوە بۆ نیشاندانی مێژوویەکی پڕ برین، کە مێژووی کوردە و ئەم مێژوویەش بە دەستی نەیارانەوە بەردەوام بریندار کراوە و چڤاتی کورد بەم هۆیانەوە خوێنی لەبەر ڕۆیشتووە.
دیارە لەسەروەختی خوێندنەوەی ئەم چیرۆکەدا، ڕۆمانی (میرنامە)ی ڕۆماننووسی کورد (جاندۆست)م بیرکەوتەوە، وەلێ هیچ یەکێکیان وەك ئەوەی دیکە نەبوون و هەردووکیان بە شێواز و دیگەی جیاواز و تایبەتی خۆیانەوە ژیانی ئەحمەدی خانییان گێڕاوەتەوە و ڕووداوەکانیشیان موتوربە کردوون بە نەهامەتی و ناسۆرییەکانی کورد و خەمی کوردبوون.

لاشەیەکی خۆبێغزێن – (بەشێك لە ڕۆمانێکی ونبوو)

یەکێك لە چیرۆکە تایبەتەکانی نێو ئەم کۆمەڵە چیرۆکەیە، چۆن نووسەر دەستی بۆ بابەتێکی زۆر هەستیاری نێو مێژووی کورد بردووە، کە ئەویش گوشتاری ئەرمەنییەکانە لەلایەن کۆمەڵێك کوردی بە کرێگیراوی دەستی تورك. نووسەر لە ڕێگەی ئەم بابەتە هەستیار و مێژووە ڕەشەی کوردەوە، دەیەوێت لە ڕێگەی چیرۆکی ئەڤیندارییەوە بڵێت: کورد گەلێکی خوێنڕێژ نییە، بەڵکوو گەلێکە پڕە لە خۆشەویستی و ئەڤین. بۆیە لە ڕێگەی ئەڤینداری کوڕێکی کورد و کچێکی ئەرمەنی، دەیەوێت تیماری بەشێکی بچووکی ئەو برینە گەورەیەی مێژووی ئەرمەنەکان بکات. هەروەها ئەوەیش بڵێت کە ئەڤینداری هیچ سنوور و ئایین و نەتەوەیەك ناناسێت و کورد بە تەنیا بڕوای بە ئەڤین هەیە.

ژنانی نهۆمە بەرزەکان:

ئەم چیرۆکە ئەگەرچی ڕەهەندی جیاوازی هەیە و ئێمەیش دەمانەوێت باسەکەمان مێژوویی بێت و باس لە گێڕانەوەی مێژوو بکەین بە زمانی ئەدەبیات، یان باسی ئەدەبیاتی گێڕانەوە بکەین لەناو مێژوودا. بۆیە تەنیا ڕۆشنایی دەخەینە سەر ئەو لایەنە.
ئەم چیرۆکە باسی ژیانی سترانبێژی کورد محەمەد شێخۆ دەکات و لە ڕێگە مەینەتی و ئازارەکانی ئەو هونەرمەندەوە، نەهامەتی و ئازاری کورد باس دەکات. واتە ژیانی محەمەد شێخۆ بەهانەیەکە بۆ نیشاندانی ئازاری مرۆڤی کورد، کە بێگومان دواجار محەمەد شێخۆیش تاکێکی کوردە و نموونەی هەزاران کوردی دیکەیە کە لەناو نەهامەتی و ئازاری کوردبوون دەژین.

پەراوێز و سەرچاوە:

1- کاتێك ماسییەکان تینوو دەبن – ڕۆمان – حەلیم یوسف – وەرگێڕانی: سەڵاحەدین بایەزیدی. لە بڵاوکراوەکانی ڕۆشنبیری و هونەریی ئەندێشە – چاپی یەکەم: 2015.
2- ژنانی نهۆمە بەرزەکان – چیرۆك – حەلیم یوسف – وەرگێڕانی: فەرهاد چۆمانی. لە بڵاوکراوەکانی ڕۆشنبیری و هونەریی ئەندێشە – چاپی یەکەم: 2017.

ئیگۆ و تیۆری دەروونشیکاریی فرۆید: … و: عیماد گۆنجی

تیۆری دەروونشیکاریی فرۆید لە چەند چەمکێک پێکدێت، دیارترینیان چەمکی کەسایەتییە؛ فرۆید وایدەبینێت: کە دەزگای دەروونیی مرۆڤ بە شێوەیەکی گریمانەیی لەم بەشانەی خوارەوە پێکدێت:
١- ئەو ” id ”، ئەم بەشە زۆرجاریش بە نزمە من ناو دەبرێت.
٢- بەرزەمن super- ego
٣- من ego
چەمکێکی تریش بریتییە لە هەست و نەست و پێش هەست؛ بۆ تێگەیشتنی تیۆرەکەی، فرۆید ئەم وێنە شیکارییەی خوارەوەی داناوە.

یەکەم: ئەو "id":

کۆنترین بەشی ئەم دەزگایەیە لای فرۆید، کانگەی وزەی زیندوو و دەروونییەکانە، کە لەدایکبوونەوە مرۆڤ هەڵگریەتیی، لە هەموو ئەو جێگیرانە پێکدێت لە پێکهاتەی جەستەدا هەن، هەموو "ئارەزوو/ غریزة" و پاڵنەرە خۆسکە سێکسیی و شەڕەنگێزییەکان دەگرێتە خۆی، ئەوەش وێنەیەکی سەرەتایی کەسێتییە، پێش ئەوەی ڕەوشت پێدان و بەلاڕێدا بردنی کۆمەڵگە بیگرێتەوە. نزمە من کۆگەی توانا و وزەی ئارەزووە خۆسکەکانە، لایەنێکی نەستیی قووڵە، لە نێوان ئەم و جیهانی ڕیاڵدا هیچ پێکەوە بەستنێکی ڕاستەوخۆ نییە، ناکەسیی و نائیرادییە، لە بەرئەوە دوورە لە پێوەرو بەها کۆمەڵایەتییەکان، هیچ لەبارەی لۆژیکەوە نازانێت، پرەنسیپی "چێژ" و : ئازار" باڵیان کێشاوە بەسەر چالاکییەکانیدا، پەلەیەتی بە تێرکردنی پاڵنەرەکانی بە هەر شێوەو بە هەر نرخێک بێت.

دووەم: بەرزە من super- ego:

کۆگەی نمونەباڵا و ڕەوشت و ویژدان و پێوەرە کۆمەڵایەتییەکان و نەریت و چاکەو خێرو دادو ماف و حەڵاڵەکانە. وەک دەسەڵاتێکی ناوەکیی یان سانسۆرێکی دەروونیی وایە، تا ئەندازەیەکی زۆر نەستییە، لەگەڵ گەشەکردنی تاکدا گەشە دەکات، لەژێر کاریگەرێتیی دایک و باوکدایە لە گەشەکردنیدا، یان ئەوانی کە شوێنی دایک و باوکیان گرتووەتەوە، وەک بەخێوکەرو کەسایەتییە خۆشەویستەکانی ژیانی گشتیی، هەروەک بە زیادبوونی ڕۆشنبیریی تاک و شارەزاییەکانی لە کۆمەڵگەدا ڕێک دەکەوێتەوە و هۆشمەند دەبێت. بەرزەمن کار لەسەر ڕێکخستنی ID و ڕاگرتنی دەکات لە تێربوونی ئەو پاڵنەرانەی کۆمەڵگە بە هەڵەو یاساغی دەزانێت. ئەمەش لە ڕێگەی من EGO وە.

سێیەم: من EGO:

سەنتەری هەست و درککردنی هەستی دەرەکیی و ناوەکیی و پرۆسە ئەقڵگەرییەکانە، سەرپەرشتیاری دەزگای جوڵاوی ئیرادییە، EGO پارێزگاریی لە کەسێتیی دەکات و کار لەسەر گونجاندنی دەکات لەگەڵ ژینگەی خۆیدا، پێگەیینی ئەخوڵقێنێ و چارەسەری ململانێکانی نێوان داواکانی ID و بەرزەمن و واقیع دەکات. EGO دوو لایەنی هەیە، هەست و نەست. دوو ڕوخساریشی هەیە، ڕوویەکیان بەسەر پاڵنەرە خۆسکەکان و ئارەزووکانی ID دا دەڕوانێت و ئەوی تریشیان لە ڕێگەی هەستەکانەوە بەسەر جیهانی دەرەکییدا دەڕوانێت. ئەرکی EGO پاراستنی هاوسەنگییە لە نێوان داواکانی ID و ڕەوشی دەرەکیدا، فرۆید وەک بزوێنەرێکی جێبەجێکاری کەسێتیی تەماشای دەکات، EGO لە

ڕۆشنایی پرەنسیپی واقیعدا کار دەکات و لە پێناوی پاراستن و بەدیهێنانی بەهای تاک و گونجاندنی کۆمەڵاتیدا دەجوڵێت. EGO لە ڕێگەی شارەزایی پەروەردەییەوە گەشە دەکات، ئەو شارەزاییەی کە تاک لە منداڵییەوە بۆ پێگەیشتنی ڕووبەڕووی د□ بێتەوە.
بە شێوەیەکی گشتیی – وەک هۆڵ وێڵندزی دەڵێت- کە وەک پێکهاتەیەکی بایالۆژیی زیندووی کەسێتیی بڕوانینە ID و EGO ش وەک پێکهاتەی دەروونیی و بەرزەمنیش وەک پێکهاتەیەکی کۆمەڵایەتیی.

فرۆید وای دەبینێت کە: دەزگەی دەروونیی پێویستە هاوسەنگ بێت، بۆ ئەوەی ژیان بە هاوسەنگیی بڕوات؛ ل□ بەرئەوە EGO ه□و□□د□دات چارەسەری ململانێی نێوان ID و بەرزەمن بکات، گەر سەرکەوتوو بوو ئەوا کەسێکی ئاساییەو گەر شکستیشی هێنا ئەوا نەخۆشییەکانی ” نیرۆسیی/ عصاب” دەردەکەوێت.
چوارەم: هەست consciousness :
ناوچەی ئاگایی تەواو و پەیوەندییە بە جیهانی دەرەوە، تەنها بەشی ڕووکەشی دەزگەی دەروونییە.
پێنجەم: نەست unconsciousness:
بە پێی تیۆرەکەی فرۆید زوربەی دەزگەی دەروونییە، هەرچییەک شاراوە بێت لەوێدایە، بەڵام کراوەو بەردەست نییە، زەحمەتە بانگ بکرێت، ل□ بەرئەوەی هێزەکانی چەپاندن بەرهەڵستیی دەکەن.

شەشەم: پێش هەست preconsciousness:
فرۆید بەوەی دیاریکردووە، کە هەموو ئەوانە دەگرێتەوە شاراوەن و لە هەستدا نیین، بەڵام کراوەن و بە ئاسانیی ئەگەنەوە بە هەست، وەک ئاخاوتن و یادەوەریی و ناسیاوەکان.

موقع الالوكة/ الأنا ونظرية فرويد في التحليل النفسي- أ. عائشة الحكمي- ٢٦/ ٥/ ٢٠٠٩.

بزووتنەوەی(گۆڕان) و نمایشی

مەراسیمی مردنی نەوشیروان مستفا ! ـو. سابیر

بەر لە هەر شتێک هەرێمی کوردستان لە ژێر کارکردی حیزبە چەکدارە قەومی یە کوردییەکاندایە هەر لەسەرەتای شەستەکانەوە ، وە لەژێر دەسەڵاتدارییەتی ڕاستەوخۆی ئەواندایە لە سەرەتای ساڵەکانی نەوەتەوە دووای ڕووخانی رژێمی بەعس .

هەموو ئەم حیزبە قەومی و ئیسلامییە کوردی یانە لەسەر بنەمای بڵاوکردنەوەی کۆنەپەرستی و خواپەرستی و بۆچوونی کوێرانەی قەومی و ناسیۆنالیستانەی ڕەگەز پەرستانە دامەزراون ، هەروەها کەک بوون لەسەر دوژمنایەتی مارکسیزم و چینی کرێکار و زەحمەتکێشانی کوردستان چ لە ڕووی پراکتیکی یەوە چ لە ڕووی تیئورییەوە .
پارتی و یەکێتی و لەم دووایانەشدا گۆڕان و هەموو حیزبە ئیسلامی یەکانی تریش بە دەستەجەمعی و هاوئاهەنگی لەگەڵ یەکتردا شان بەشانی سیاسەتەکانی ئیمپریالیستە کانی جیهان وە بەگوێرەی ڕاوێژ و فەرمانی دەوڵەتە شۆفێنی و مەزهەبی و دیکتاتۆرە کانی ناوچەکە و جیهان وەک بەکرێگیراوێک هەڵسوکەوتیان کردووە .

بەرنامەی سیاسی و ئابووری هەر یەکێک لەم لایەنانە ناکۆکە بە بەرژەوەندی سەرەکی خەڵکی کرێکار و زەحمەتکێشی کوردستان و پشت بە کەڵەکەی سەرمایەو بووژاندنەوەی سەرمایە گوزاری و کارفەرمایی بە کۆمپانیا نەونەتەوەیی یەکان و دەوڵەتەکانیان کردووە لەسەر حیسابی ڕەنج و تەقەلا و ئارەقی ناوچەوانی ملیۆنەها خەڵکی کرێکارو زەحمەتکێشی ئەم ناوچەیە ، بە کورتی وە بەرهەنان و چەوساندنەوەی هێزی کاری ئەم جەماوەرە بووە .

وێڕای وەبەرهەنانەوەی سەرمایە و بەهێزکردنی جێ و پێگەی دەوڵەتە ئیمپریالیستەکانی جیهان لەم ناوچەیە بە بە تاڵان بردنی داهات و سەروەتی سروشتی ئەم ناوچەیە خۆشکراوەو کارئاسانیان بۆ کردوون. سەرباری هەموو ئەمانەش بە گەوجکردنی مێشک و زه ینی خەڵکی هەرە زۆری ئەم ناوچەیە و بڵاوکردنەوەی هەرچی بۆچوونی کۆنەپەرست و دواکەوتوانەی عەشایەری و تایەفەگەری و ئیسلامی و خورافاتی هەزاران ساڵەی پێشوو لەم ناوچەیەدا ڕەواج و پەرەیان پێداوە .

کەسایەتی نوشیروان مصطفی و گۆڕان لەم چوارچێوە سیاسی و بەرنامەیە

بەدەر نییە و لەسەر ئەم بنەما فیکری و عەمەلییە چینایەتی هەڵئەسەنگێنرێت ، ئەو بەشەکە لەم سیستەمە بۆرژواییەی کە لەو ناوچەیەدا کۆمەڵگای هەرێمی کوردستانی ئەبات بەڕێوە ، وە بەشی هەرە زۆری کرێکاران و زەحمەتکێشانی تووشی بێکاری و نەداری و بێ خزمەتگوزاری کردووە و چەوساندنەوەی لە ڕادەبەدەری کرێکاران و هەلومەرجێکی سەخت کە ئەو جەماوەرە تیایدا ئەژی ، بێ مافی و سووکایەتی کە نەپەرستانە بە ژنان و مناڵان و پیرو پەککەوتەکان و پەرەدان بە ڕاسیسزمێکی کوێرانە و ڕەگەز پەرستانە بەرامبەر بە کرێکارانی بیانی لەوانە عەرەبە عێراقی یەکان …

مێژووی سیاسی نوشیروان مصطفی ئەگەڕێتەوە بۆ بزوتنەوەیەکی پۆپۆلیستانەی چریکیانەی ماو تسی تۆنگی و بە پشت بەستن بە ئایدیای ستالینیستی بۆ سۆسیالیزمێکی قەومی و شۆڤێنیایە ، کە لە هەناوی ئەم هەلومەرجە ناوچەیی و جیهانیە دا هاتۆتە دەرەوە . هەروەها ئەم بزوتنەوە پۆپۆلیستی و ڕیفۆرمیستە شەعبویەی بە ناوی (کۆمەڵەی مارکسی – لێنینی) و (کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان) و دواتریش وەک کەسایەتی دووەمی ناو یەکێتی نیشتمانی ڕۆڵی گێڕاوە تا پێکهێنانی بزوتنەوەی گۆڕان لە ساڵی ٢٠٠٦ دا .

لێرەدا پرسیارێک دێتە ئاراوە ئەویش ئەوەیە کە بۆچی لە ساڵی ٢٠٠٦ “گۆڕان ” دروستکرا ؟ قۆناغی سیاسی و حوکمڕانی بەرەی کوردستان دواتر هەڵبژاردنی حیزبەکان بۆ پەرلەمان و ڕوخانی دەسەڵاتداریەتی حیزبی بەعس لە ٢٠٠٣ دا ، ئەم قۆناغە قۆناغی نەداری و بێکاری و سەرگەردانی و سەرکوت و دوژمنایەتی هەر بزووتنەوەیەکی شورایی و هەر بۆچونێک و جووڵەیەکی کۆمۆنیستانە ، وە تیرۆر کردنی چەندین هەڵسوڕاوی کۆمۆنیست و ڕادیکاڵ و تێکۆشەر و نوسەرانێکی تێکۆشەر ، کە دژ بە هەلومەرجی ناهەمواری ئەو ناوچەیە ناڕەزایەتیان دەربڕیوە ، دواتر ناچارکردنی چوونە دەرەوەی خەڵکانێکی زۆر لە گەنجان و لاوان لەو ناوچەیە بەرەو هەندەران ، هەموو ئەم تەنگوچەڵەمە ئابووری و سیاسیانەی کە لەم قۆناغەدا سەریان هەڵدا ، ببونە ماتیریاڵێکی باش بۆ بزوتنەوەیەکی کرێکاری مارکسیستانە دژ بە دەسەڵاتداری یەتی حیزبە حاکمەکانی هەرێمی کوردستان وەک بڵێسەیەکی ترسناک بۆ بۆرژوازی لەو ناوچەیەدا ، ئەمە وێڕای نەبوونی هێزێکی ڕێکخراوی لەم چەشنە ، یان هێزێکی سیاسی کە بتوانێ هەموو ئەم ناڕەزایەتیانە بە قازانجی شۆڕشی سۆسیالیستی لە ناوچەکەدا کۆبکاتەوەو هاوئاهەنگیان بکات و بەقازانجی چینی کرێکار و زەحمەتکێشانی ئەو ناوچەیە بشکێنێتەوە .

هەموو بۆرژوازی کوردی و حیزبەکانیان و بەتایبەت یەکێتی نیشتمانی لە ناوچەی زەنی سەوزدا ئەبوایە بە هەر نرخێک بوایە ئەم هەزەی دروست بکردایە کە باس لە نەداری و نەهامەتی و فساد و بژێوی باشتر بە ژیانی خەڵک بکات ، کە لە پێناو گەوجکردن و بەلاڕێدا بردنی ناڕەزایەتی خەڵکی کرێکاراو زەحمەتکێشی کوردستان بوو.
هەروەها بە ووشەی (ئەیگەڕێین) کە خستە سەر وەردی زمانی هەزارەها کرێکارو زەحمەتکێش وبەسوودوەرگرتن لە ساویلکەیی و ئاسۆ تەسکی قەومیانەی خەڵکی ، ناڕەزایەتیەکانی ئەوانیان بۆ قازانجی خودی بۆرژوا حاکمە کوردەکان وەرچەرخاند و دەسەڵاتداریەتی ئەوانیان بەناوی پارێزگاری لە دەستکەوتی هەرێم و کوردایەتی و ترساندنی خەڵکی بە ئازارو ئەشکەنجەکانی سەردەمی دەسەڵاتداریتی دیکتاتۆریەتی حیزبی بەعس لە ڕێگەی میدیاو تۆڕە کۆمەڵایەتیەکانەوە پاراست .
کە ئاکامەکەی بە تەسلیم بوونی ئەم جەماوەرە بوو بە دەسەڵاتداریەتی ئەم چینە بۆرژوا تازە پێ گەیشتووە سەرمایەدارە فینانسیە نوێیە ی کورد ، کە لەسەر بەرهەمی نەوت و گومرگ و بودجەی ووڵاتە ئیمپریالیستەکان و فەراهەم کردنی هەموو زەمینەکانی بەستنەوەی بازاڕی کەڵەکەی سەرمایەو جاسوسی کردن و دوژمنایەتی نەیارانی تێکۆشەرو شۆڕشگێڕ و تیرۆرکردنیان .

زۆربەی هەرەزۆری خەڵکی کرێکارو زەحمەتکێشی کوردستانیان بە هۆشی کوردایەتی و ڕزگاری نیشتمانی و زەمینەسازکردن بۆ تەشەنەو بڵاو کردنەوەی بیروڕای ئیسلامی و مەزهەبی و خورافات و ..هتد گەوجێندران و مێشکیان لێ باربرا .
ئەرک و فەرمانی چینایەتی نوشیروان مصطفی و گۆڕان نمایەندەیی کردنی ئەم بزووتنەوە دژ بە کۆمۆنیزم کرێکاران و زەحمەتکێشانەی ئەو ناوچەیە بوو . هەر بۆیە ئەوان سەرکەوتوو بوون لە درێژە دان بە تەمەنی دەسەڵاتداری یەتی پارتی و یەکێتی و حیزبە ئیسلامیەکان و بەکرێگیراوەکانی دەوروپشتیان .
ئەم نمایشەی کە بە بزوتنەوەی گۆڕان بە بە گۆڕ سپاردنی نوشیروان مصطفی سازکرا بە خودی نەوشیروان مصطفی نەبوو ، نمایشێکی هاوبەشی هەموو لایەن و هێزو حیزبە کوردیەکان بوو بەدەسەڵاتدارو بە دەسەڵاتەوە و لەڕێزی پێشەوە یان یەکێتی و پارتی و حیزبە ئیسلامی یەکان بوو بە درێژە دان بە تەمەنی دەسەڵاتداریەتی خۆیان هەموو بەیەکەوە .
مەبەست لەم نمایشە درێژە دان بوو بە تەمەنی بزووتنەوەی (گۆڕان) وەک هێزێکی چەواشە سازو خۆ تەنەری کرێکار و زەحمەتکێش بە وەدی

هەنانی ڕیفۆری سیاسی و ئابووری و پێکهێنانی دەوڵەتێکی سێکۆلار و مەدەنی و عیلمانی و لیبڕال و باس کردنی لە چەسپاندنی یاسا کردن کە مەبەست لە یاسای ئابووری بۆرژوازیانەیە بە کەڵەکەی سەرمایە بەشێوەیەکی چاودێرکراو لە لایەن دەوڵەت و یاسا و کۆنتڕۆڵ کردنی لەدەستی بۆرژوازی حاکمدا .
نمایشێک بوو کە بەهەر شیوەیەک بێت خەڵکی گەوج بکەن و بیانخەنە گریان و قوڕبکەن بەسەری خۆیاندا ، لە پەناو دەرکەوتنی سەرانی تازەو کەسایەتی تازەی بزووتنەوەی گۆڕان وەک دەسەزانی خەڵکی نەدارو زەحمەتکێشی کوردستان .

لە هەمو بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی و سیاسیدا خەڵکی کارێزمای خۆی ئەهێنێتە سەر شانەی سیاسی ، بەڵام ئەوەی کە خەڵکی کرێکار و زەحمەتکێشانی کوردستان نایزانن و سەریان لێشێوێندراوە ئەوەیە کە بزوتنەوەی (گۆڕان) و نوشیروان مصطفی نمایەندەی چ چین و توێژێک بوو لە کۆمەڵگای کوردیدا !
بەرنامەی سیاسی و فیکری ئەم بزووتنەوەیەو خودی نوشیروان مصطفا ش کە کارگێڕی بزووتنەوەکە بوو ، ئەویە کە ئەمان تەواوی بزووتنەوەکەیان نمایەندەی بۆرژوالیبڕالە نوێکانی کوردستانن و تێئەکۆشن بە کەڵەکەی سەرمایەی زیاتر بە ناوی گەشەی بازاڕی هەرێمی کوردستان ، هەموو ئەم بەرنامەیەش بەبێ چەوساندنەوەو تەقەشوف و مووچەبڕین لەسەر سفرەی خاڵی کرێکار ان و زەحمەتکێشانی کوردستان مەحاڵە بێتەدی .

ڕۆشنبیرانێکی گرگنی (قەزەمەی) ووردە بۆرژوازی و ئاسۆتەسکی نیشتمانپەروەری قەومی و پاشکۆی بۆرژوازی بەناوی مرەق دەستی و ئیشارەدان بە گرنگی مرەق و دەسەزی بە نیشتمانی کورد و نیشتمانپەروەری بە شێوەیەکی گشتی ، ئەیانەوێت چاوپۆشی لەم [illegible] چینایەتی یەی دژ بە کرێکارو زەحمەتکێشی کوردستانی بزووتنەوەی (گۆڕان) بکەن و بزووتنەوەی کوردایەتی و حیزبەکانیان و [illegible] سەرۆکی نوشیروان مصطفی لە بردنە پێشەوەی ئەم سیاسەتەدا بشارنەوەو بە پیرۆز لە قەڵەم بدەن .
[illegible] تێکۆشەران و کرێکارانی مارکسیست ئەوەیە ، کە هەنگاو بەهەنگاو [illegible] و کارکردی هەموو سەرانی بۆرژوازی کورد و ووردە بۆرژوا بەکرێگیراوەکانی ئەو ناوچەیە بە هەر شێوەیەک کە بتوانن بخەنە ڕوو و مۆڵەت نەدەن کە ئەوان بتوانن یاری بە مێشک و نەبوونی زانیاری و تێگەیشتنی ووشیاری چینایەتی کرێکاران و زەحمەتکێشان لە [illegible] خۆیان و هاوپشتی چینایەتیان لە گەڵ کرێکارانی ناوچەکە و

ڕزگاری ئەوان و ناوچەکە لە گرەوەی هێنانەخوارەوەی دەسەلاتداری یەتی بۆرژوازی و بنیاتنانی سۆسیالیزمێکی ئەنتەرناسیۆناڵە لە گەڵ هاوچینەکانیان لە ناوچەکەدا .

و. صابر ٣/ ٦/ ٢٠١٧

گەمە قە□یمیەکـــا هەورامـــانی … د.ناجح گوڵپی

وەڵینە:

گرد میلەتإ ساحیبو کەلتورێ جیاوازین گردو ویارەکانە،بە پاو سەردەمی کەلتور فاڕی□ و زیاد کەر□ و د□□م□ند ب□، جاری چامنەیچ هەن گرۆڵیەش گن□ ل□ژی مل منیۆ پەی فۆتیای ،گەمەیچ ی□ن جە هونەرە ف□لکلۆریەکا بەدریژایی عەمرو ئینسانی ئامان ،گەشەش کەردەنو پار□زیان.

گەرەکما گەمە قە□یمەیکا هەورامانی باس کەرو هەتا ئا یاگ□ دەسم یاو□،من باسو ئا گەما کەرو کە ویرەوەری و دەگاو وێمەنە دی□ن□مو باسشا کەردینی، بە ئەرکو سەرو شانەیم زانوش کە بە زوانی هەورامی نام□ (گەمە ،ک□ڵ□) کە جەهەورامان زەمانو زووی باوشا بیەن بە کوڵی، هەرچن تاوو نامێشا باروو چن د□ڕێو سەرشا بنویسو دیارا گەمە هەم وەرزشا هەم هونەرا، هەم گەرموگوڕی و ورسوڕیای وز□ دل□ نیشتگای و پ□وەن□ی ک□مەلایەتی ت□ و ت□ڵ کەر□وە ، فرەو گەماکا ئەوسای پەی ویارایو وەخت بەردەی سەری بیەن ،ئینجا پەی خەلات کەردەی سەرکەوتەکا جیای گرچیو گرت□ن□شا کۆڵ□وە مەسافی دیاری کریانە،چی دمایچۆ بازێ گەم□ دەسکەوتی مادیشا ب□ ، پۆکەی پاریزنایشاو گەشەپنە دایشا و کەردەیشا یۆن جە پایەکا پاریزنای فەرهەنگو نیشتگاو هەورامانی.

ئەگەر سەرنجە دەیم□ و بەراورد کەرم□ بەینو گەمە قە□یمیەکانەو گەمەکا ئیسەی کە بە م□بایل و ک□مپیوتەرو ،ئەتاری و پلەی ستەیشن کریا،فرە فەرقشا هەن،گەمەو ئەوسای د□سایەتیو دەسەوامو پەیوەندی نیشتگایش ت□و ت□ڵ کەردەن،وەلێ هنو ئیسەی بیەن بایسو نەمەنەی ئا

دۆسا ی□ تیو پەیوەندیا،یاگ□ وێتەنە نیشیرە و مەیل و هۆشت نەمەنەن لاو کەسیوە، سەردای کەسی نمەکەری،و□تۆ ما نیاو سەرقاڵ□ نی.

پەی ورچنیەی هەردوو دەسەی یام دەسەبەشو گەمەکا دوو□ کەس□ “قیل” شاکەردەن، ماچۆ واچە قیل ، فڵا نەکەسسم ل□ بیر،ئەوی تەریچ واچ□ فلانەکەسیچ پەی من،ئیتر پی جۆرە چن کەسێ ورچنێنێ پەی دلێ هەردوی دەسەکەی، پەی ئانەی ک□ وەل□نە نەم□ گەمە یانی بۆ بە بەگ “تەڕو وشک” کەر□ن□ ،زەمانو زوی زەڕ نەب□ چی دمایۆ بە زەڕ ش□رو خەت کەر□ن□، تەڕو وشک بە تەوەنێ گولان□ پانیکل□ (د□ڵ□) دیمێش بە تف تەڕه کەر□ن□ و ورش د□ن□ عاسمانەرە،ئیتر یام دیمو تەڕی گن□ یام وشک.
هەڵبەت گەمەو ک□ڵی بەپاو وەرزەکا فاڕیا،بازێ گەم□ هەن□ وەهارو هامنەنە کەرد□ن□شا و بازێچ هەن□ پایزو زمسانەنە کریێن□،شۆنەو ئانەیچەرە ،گەمە هەن تەنیا کناچ□ یام ژەنی کەراشو فرەو گەماکا تەری هەرزەکار و زاڕ□ڵ□ کەراشا، ئیسایچ بۆنەو پەیدا بیەو ئینترنیتی و سەتەلایتیو تەلەفزی□نی میدیا هەمەج□رەکا پەخشو یاوانای، بیەن بایسو ئانەی ئی گەمەو ک□ڵە قە□یمی□ دل□نە بشاو کەس نەکەر□شا، وەرو ئانەی منیچ منویسوشاوە تا نەوەک□ دمایما هەر هیچ نەبۆ نامەکاشا بزانا.

فەرماودی چنی نام□ گەمە قە□یمیەکا هەورامانی:

1. س□بباز: ئی گەمە وەهار□نە فرەتەر کریان،یام وەختێ دەشتو دەر سەوزب□ و زەمین نەرمب□، چن کەسێ بەتایبەت گەنج و جاه□ڵەک□ دەگێ ک□باوە ملا یاگێ ورچنا پەی س□ببازی، کە نەرم ب□ و ویارو ئامایۆ گوژم□شا ب□،لانی کەم مەش□ پەنجا مەتری در□ژیش ب□ و پانیەکەش جە 5-3 مەتر□ نەترازی□،گرنگ ئانەن ، بە کرژیو خ□را یەر□ بازی سەرو ی□یۆ دەی، پیج□رە چن کەسێ گلیرێ باوە هەتا فر□ با کیەک□ گەرمتەرە ب□،متاوی (3-10) کەس□ با،گرکەس مێوە گژمی و یەرێ بازی مد□ سەرو ی□یۆ،هەرکەس فرەتەر لوا ئانە ب□ بەیەکەم، ئیجا دووەم و یەرەم، دیارا چی گەمەنە ک□ وەڵک□وە فرە گەرمە پەیدا ب□ ،هەرکام تەقەلا م□ا بازی فرەتەرو زیاتەر ب□ا جە ی□ترینی، چی بەینەنە کەسێ لازما کە دووریو درێژی بازداکەی (پڕای) بازەکا دیاری کەر□،پیسەو دادوەری، ئیسا ئی گەمە فرەو ڤیستیڤالە وەرزشیەکانە (ئۆلۆمپیاد) کری□ ،تاوم□ واچم□ بیەن گەمێوە جیهانی.
2. یەک باز: گەمێوە تەرا تەنیا یەک بازی دریژە م□ەی،کەسێ یان چن کەسێوە پیوەر ئی ک□ڵ□ کەرا،هەر کەس مێوە گژمی و بازەو وێش

م□□،هەرکام زیاتەر لوێ و دریژی بازەکیشا بەمەتر زیاتەرە ب□ ئانە
یەکەما ، بازەی دریژەیچ یاگ□ نەرمو تایبەتش گەرەکا و ئیسا بیەن
بەگەمێ جیهانی .

3. ج□تەی: یانی بازدای بە ج□تە،هەردوی قاچ□ت (لنگ□ت) ج□ت کەری و
پ□سەو (قونەی) بازی م□ەی،،کری□ یەر□ بازی دەی سەرو ی□ی یام یەک
باز دەی،ئی ج□رە بازدایە کری□ سەرو دیواریوە پەی سەرو دیواری
تەری دەی،وارۆ پەی سەرو دیورای، ئی دەسو ئەو دەسو جو□وە، و□گرتەو
هاوسەنگی فرەش گەرەکا، ئ□دیچ پەی بینەبەزن□ و یەکەمو دوەمی سازە
کری□.

4. ح□زەران: ح□زەرانیچ گەم□وەن وەهارین،چن کەسێوە (10-5) ڕ□کش
وزا،دماو ئانەی ڕ□ک□ گنا بەینو و□شانە کەسێوە (ب□رە) و□ش کووڕ
کەڕ□وە (سەرەبەر□ پ□خیرە) پ□سەو لوای ڕکوعی،ئەو□ تەر□چ بازی م□ا
ملشەرە، هەرکس بازی م□□ سەرو مازیشەرە،چکۆنە قاچ□ش دێش
زەمین،ئانە کابرا فاڕی□وە ئاگە ،یانی چەنی هەربازێ ڕەنگا مەترێ
یان کەمتەر بلۆ ئەولاوە ئیتر پاسەش سەرمێ چن مەترێ دوور گن□وە جە
یاگ□ (پا نیایۆ) ،بازێ کەسیچ هەنی وەختو ئی گەمەینە ، بە ت□ی
م□□ا مازی کابرایرە (ئانە کە بیەنەرە) پەنەش ماچا (گ□تەک□) ”
یەکەم حیزەران، دووەم گ□تەک□ ” ،ئی گەمە هەر پ□سەن یەک بازی وەلێ
مش□ چنی بازەک□ هەم جارێ تەر کرژ و□ت حازرکەری چەنی قاچ کەوتەی
زەمینیت ه□ربەیۆ و دەس□ دەی سەرو مازی کەسکەی تەری کە بیەنرە و
لنگ□ت وەڵا کەریوە و پڕی ملشەرە،گۆتەش مدەی وەنە یان هەر لەپو
دەسیت م□ەی ملو مازیشەرە، بازێ کەسێ ب□ن□ ج□رێ بازی د□نێ پنەش
واچ□ن□ (سنگی) یانی کابرا فرە تاو□ بەرز ب□وەو ک□شیۆ،وەلێ گرکەس
نەتا□ی پ□سە کەر□ ، ئەگەر ئاکەسە دوور کەوتۆ و ئیتر ئان□ کە پڕاو
ا بازی م□ا نەیاوێ لاشو نەتاواشا بازی ب□ا ملو مازیشەرە، ئانە
حساب کری□ بە کەوتەی،ئیتر ن□رەو ئا□ین مێ و ب□رە،یانی مل□ بە
کوڕی مدر□ و بازی م□ا ملشرە، پی ج□رە ک□ڵەک□ سەرەمڕە کەراش هەتا
گرد مانیا.

5. هەپو چوز: ج□رێ گەمە ب□ بە دوو□ دەس□ کەر□نیش ،کە بازیش چنە
د□نی، چن دارێوە “چۆکڵێ” بە ڕیز کوێنیرە، پەی نمونەی (3) دار□ ،
بەرزیشا نیم مەتر یام زیاتەر ب□ ،ئینجا بەیەک قاچ بەهەتڵەشەلی
بازی دینی ملشارە، هەرکەس قاچش کەوتێ ئەو دارەکا سۆچ□ و واچ□نێ
“چوز” ،هەرکەس س□تێ ئانە بە کۆڵ□ کەسێ جە دەسەکەی تەری بەر□ تا
یاگێوە کە وێشا دیاری کەردەبی “شار” ئینجا دەسەکەی تەر نەمێن□
باز دای ملو دارەکارە، ئی گەمە پیسەن گەمەو (ڕەمای سەد مەتری
وەربەسی، کە هەنگامە منیەی ملشارە و ڕەمی) وەلێ هەپوچوز بەیەک
قاچ بازی مدەی و ناڕهحەت تەرا،جاران ئیجۆرە گەمێ سەرو ک□لا

کریان،وەلێ ئیسە “کاسە” یام خەڵاتی تەر دریۆ پنەشا.
6. قولانی: ” قولەقان□””قولەش□رانی ” گەمێوە زمسانەن ،جاران خەڵکو دەگاکــا هەورامــانی زمســانەنە بەتــاڵ□ بی□ن□ ،هەرڕوێ وەش بیەب□،مەیــدانو دەگێنە یــام بــانێ گەورۆ دەســشا کەردەن پــی گەمەیە،هەڵبەت ئی گەمە کەسی بەقوەتو مدرامان کەرش گەرەک بیەن، ئەوەڵجــار د□و□ کەســ□ دەس پنە کەرا، ئەش□ ی□ قاچێشــا بەرز کەراوە پەنج□ پایشا بەدەس گ□را(دەسی چەپ) ،یانی هەرکام ی□ قاچو دەس□شا گیریان،(چەپو راس فەرقش نیا ،بە پاو چەپلەر و راسەوانەی کەسەکا فاڕی□) ئیتر بەدەسەکەی تەریشا نەما چنگە پڕچیو ئاڵنگارو ی□ترینی باوە، هەرکام دەسەکەی تەرش وەردا پۆ قاچیشۆ،قچش منیو زەمین، ئانە کەوتەن و د□ڕیان، هەڵبەت چی گەمەنە چندین کەسێ بەن□رە بەشدار□ با و دمــاییۆ چ□ کەســێ بە یەکەمــو دوەم بەرمشــا و(نــامی) ب□نە دلێ دەگێنە، کری□ چن کەسێ جارێنە پ□وەرە قولانی کەرا،و دادوەرەکەیچ هۆشــش لاشــاوە ب□، دیــارا ئــی گەمە ســەروجێوێ بیەن ،”ک□ڵ□” یــام واردەمەنی.
7. هەتڵە شەل□: ئــی گەمە پیســەنە قــولانێ وەلێ ئێ□ گــولکەو پــایت مەگ□ری، تەنیا سەرو یەک قاچی مدری و چەنی وەرانوەرەکیەت زۆران بازی و ئاڵنگاری ی□ی بیدێوە،چن کەسێ پێوەرە ئی گەمەیە کەرا.
8. ب□گولە پێ: چن کەسێوە بە هەتڵە شەل□ ڕەم□نێ پەی شاری ،هەرکام زوو یــاوێ وەرۆ ئــانە ســەرکۆتەب□ و چەوســەرۆ ســەرکەوتەک□ بەکۆڵ□ ئەویشا تەر□ ئار□ن□شاوە.
9. ک□لە ماڕانی : گەمەو ک□لە ماڕان□ ،سەر پایز و دماو پەڵەی و زمسانەنە کریان، ئەوسا دەگاو و□مانە کەر□نم□ش، تاقمێ کوڕ□ گەنج□ و جاه□ڵ□ دەسەبەش کەرین□ و ب□ن□ بە دوو□ دەس□، (هەر دەسێ پەنج کەس□ ،کەمتەر یام زیاتەریچ بە پاو بیەی) دووە دەسەکە هەر ی□شا گن□ لایێ ،هەڵبەت ئەشۆ یــاگێوە وەشەو تەختە ب□نە پەی گەمەکەی، هەر دەسێ لاو ویشۆ حەوت تەوەنی درێژێ قنج کەراوە نامیش منیا (ک□لە) جە ک□لەو قەبر□وە ئامــان، ک□لەک□ مەش□ وەڵــا بنیەیشــاوەو هەر ی□ زیاد جە دوو□ مەترا جە ی□ی دوور□ با، گرد دەسێ یۆ حەوت کیلی منیــاوە، مەســافەوە بەینــو (دووری) دووە دەســەکەی (5-10) مەتــرا ب□نە(تەوەن یاو) ، ئیتر تەڕو ووشک کەراو تا ی□شا بۆ بە (بەگ) و دەس کەر□ بەگەمەکەی، تەوەنی پەڕە دەس□ (خڕڕ) گێرا دەسۆ و شاناش پەی ک□لەکا و دەسەکەو وەرانوەریشا، هەڵبەت یاگ□ تەوەنشانای ڕ□کو یەکەم کێلینە بۆنە کە نــریێنۆ(مەش□ پــا نەبەری وەرتەر ئی□ــا بە حەرام حساب کری□) ، شش ک□لەکەی تەر بە دوو□ ڕیز□ نریاوە ،هە رکە س دەســش راس ب□ ک□لەکــا پ□ک□ و دارن□شــاوە ، هەری□ جە دەســەکەی تەوەنەو و□ش شا ن□،،ئەگەر تاواشا گردو ک□لەکا پ□کا و دارناشاوە

،،ئـانە بەردەنشاوە، جارە تەر هەمدیسان دەس بە تەوەن شانـای
کەراوە،ئەر دەسشا راس نەبۆ و گردو کەڵەکا نەدارناوە،ئانە ئا دەسە
گنە و دەسکەی تەر دەس کەرە بە تەوەن شانای پەی دارنایە کەڵەکا،
پیجەرە هەت تاقەتشا بۆ درێژە مەا پی گەمەیە.
10. مەزرەحانی: گەمیوە فرە وەشو هەرزەکارا لادەگاکا هەرامانی
بە،پایزو زمسانەنە کریان چن نامەوە تەرەش هەنە (خلەرتانە،
خلەرانی،خەلەرانـی)،مەزرەح جە دارو (کەکەوە) تاشیـان،هەڵبەت دارو
کەکەوە پتەوا و مەتـرەکە، گرکەسـیچ مەزانە مەزرەح تـاشە، ئەگەر
کەکەوی دەس نەکەوتە جە دارو بلچە یـام نەرەی تاشیـان،وەڵێ نەرە
ترەکە بەرە، دماو ئانەی ئەسا مەزرەحە زەریف تاشە ، ئینجا (چزە)
ئاسنینەش پەی وەشە کەرەنمە و کونمەش پەرە ،چزە چەکەەینە دەردە
نمەورە چون وەختە مدەیشەرە تە ماەە زەمینەوە پەیش هەن مەەیە،
پەکای چزە ئاسنینە جە (کەلکە) و نانەی وەش کریەنە پەیش، هەر کەس
بیە سـاحیبو مەزرەحە خاسـی یەکسـەر (قەەقەەە) ش پەی وەش
کەرە،قەەقەەە بە(مەتە) وەە گولانە ئنەو دەە نویە ،ئینجا دلەوە
کەشەش پنە مەەەوە ورشکەاشی ،پەی ئینەی وەختو دایرەینە فیکە کەرە
(قەەنەش)، مەزرەحانی دوە جەرەن،یەشا ئانە بە چن کەسە مەزرەح
دینەــرەــ هەر مەزرەحە خــاس فیکەش کەردە و دەــــر کەوتە جە
خولیـــایە(فرەتەر خولیەـــوە و ەـــە) ئــانە بەرەشە ، جەرە تەرو
مەزرەحانە ئانە بە وەختو دایرەینە مەزرەحەکا شانینی پەی یەترینی
پەی ئانەی پەکەشو لتش کەرە ،مەەیە ،فرە و جارا مەزرەحەکە ماەە
ئەوی تەریرەو ماەەش، فرەو جارا تە دەنەشەرەو واچەنە(یا کەروش
خانو خانا،یام کەروش بووەەو بانا)،یام واچەنە “لتەش پەی سەبەکەو
یانەی و لتەش پەی سەبەکەو مزگی” ،جا مەزرەحەکە مەشە بە بەنە خاس
پەچیو بەسیش دەستەو ئینجا دەیشەرە، بەنەکە مشە هەقم بە و زوو
نەپەچیە، ئیتر شەوەنە مەزرەحەکەی نیەنمی دلە پەژمی پەی ئانەی
نەترەکە،گجار ەوەنی قرچیاوە کەرەنە دلە قەەقەەەکەیش پەی ئانەی
نەرم بەوە و فرەتەر بە مەتەکە ورکەاشیە،چی دمایە جەرە مەزرەح جە
شارەکانە پەیدا بی،ئەمە پنەش واچەنمی مەزرەحی خرتی،چون خەو
گولانەبە،وەڵە هنەکەو هەورامانی درەژکەەە بە.
11. کە وەەکە(بەبەانی) : گەمەو بە برانە(ەەمەەەمالە) فرەو جارا
دلە جوانو جاهەەکا لادەگاینە کریان، وەختو بە هەرمانینە، بەتاە
جیای نیشتەیرەی بەبەانیشا کەردەنە،یاگە وەشاوە ەەمەنە پەی یاگە
تەری ،کە ەەشا دیاری کەردەنەو واتەنشا کە متاوە بە کەمتەرین وەخت
بلە فەان یاگە و بەوە، ئیتر پی جەرە چە کەسە (5-2) پەوەرە
ەەما، یاگە وەشاوە پەی یاگە تەری ، هەمدیسان گەەەنەوە، هەرکام
خەراو کرژ ەەمە گنە وەەە ئەویشا تەری ،ئیتر پی جەرە یەشا بە

یەکەمو دووەمو … ئی کەسە ئیساتە چن جۆری تۆر کەڵشا چنە بیەنە و بەچن شەوازە شارەکانە و دەوڵەتەکانە بە شەوازی مۆدیرن بریە ئاوە (ڕێمای سەد مەتری،هەزاری، پەستە،چن هەزاری و ماراسۆن و…هتد)

12. تۆپقانە : تۆپقار بە دووە دەسا جە گەمەکەرا کریە،دماو ئانەی هەردووی دەسەکە ڕێکە گنا ،،هەر دەسێوە لانی کەم مەشۆ (پەنج کەسە) زیاتەریچ بانە خاستەرا،دماو ئانەی تەیو وشک کەرا پەی ئانەی بزانــا کێ بە بەبەگ ، مەشۆ تۆپە خاســت بەنە چنــی تێڕــوە خاسـی پێوەدەسی (جاران تۆپە بە پەڕۆ،یام موو ئاژەڵی وەشە کەرەنە) چی دمایە تۆپەی لاسقینە پەیدا بیە، ئا دەسە کە با بە بەگەو گەمەکەی دەس پنە کەرا ،ماچاشا پنە (نانە وەرا) ئەوە تەرە (نانە مەلا) ، تۆپەکە لاو نان بەرکاوە بەنە، تەناکەیچ دەسو نان وەرەکاوە، دووە کەسە وەرانوەرو یەی مدرا،نان وەرو نان بەنە، دەسەو نان بەرکا وەڵە باوە و پژگیا دلە مەیدانو گەمەکەیرە ،بە دووری سەد مەترا کەمتەر یام زیاتەر ،پەی گەڕە گرتەیە، نان بدە تۆپەکە بەرز فڕە مەڵە پەی نان وەرەکەی، ئادیچ هەتا تاوە بە قوەت تێڕوە مەڵە تۆپەکە،ڕێنگا (80-100) مەتری ،کەم یام زیاتەر بەرەش، چی وەختەنە کە تۆپەکە ملە ئینا عاسمانە تا گنەرە مەشۆ کەسی نان وەر بەڕەمە پەی یاگیوە دیاری کریای چەوسەرو مەیدانەکەیە، یاگە مدرای(شار) ئیتر لوای شار کەس نمەتاوە تەپەت پەی شانە،چاگە بە هەتا کەسە تەر نانە وەرە ، و تۆپەکە مەلا وەنەو ملە پەی ئاســمانی ، متــاوە گێڕوە،هەمــدیسان ئاکەسەیچ کە نانەش واردە ئەشە بەربشە پەی یاگە مدرای چەوسەرو مەیدانەکەی(شار)، چی وەختەنە ئەگەر تۆپەکی زوو یاوە دەسو نان بدەکا،ئانە کریە رانە کەسی نانوەری پەکا،یانی تۆپەکەش پەی شانا مداش وەنە ،ئیتر کایەو گەمەکەی تەمامیە و فاڕیە ، یام ئاسمانە تۆپەکە گێراوە ماچمی (گوەش گێرتە) و خەرا مەشۆ کەسی نان بوەری پەکە رارە،ئەگەر نەپەکیا یانی گەمەکە بەردەواما، چاوەختەنە کەسو یەکەمجاری لوان یاگە ئەوسەرو مەیدانەکەی(شار)، مەشۆ بەوە، یانی هەر کەس نـانش واردەو لـوا، متـاوە پەی ئیجـاری هەمـدیسان بـەوە، پیجەرە چند کەسە بەردەوام نانە وەراو ملاو مەیاوە،گەمەکە بەردەوام بەنە ئەگەر کەسشا نەپەکیە، وەلە ئەگەر رانە یام وەختو ڕێماینە نانوەرەکە پەکیا ئانە گەمەکە کەتاش مە و دەسەو نان واردەیو دەسەو نان بەڕەی فاڕیا ، بازە جارە نان وەر ئەگەر تۆپەکە نەپەکە پنەش ماچـــا (نـــانە ســـەتێڕە) و داوا کەرە نـــانە تەرش بەڕ…گەمە سەرەمەڕەن….ئیسا گەمەوە جیهانی هەن فرە ئی تۆپقارو هەورامانی مشە(بەیس بۆڵ baseball) ، تۆپقانە گەمەوە فرە وەش و فرە جوڵەن، کەسی وریا و ژووژ،کرژ جە ڕێماینە متاوە بە بە پاڵەوانو ئی گەمەیە.

13. چەمە شارک□ : ئی گەمە بە (10-5) کەس□ مل□ڕاوە، دماو ئانەی ڕ□ک□ گنا ،کەسێ چەم□ش گ□ر□ و ڕوە کەر□ دیوارو (شاری) یاگ□ چەم گرتەیرە پنەش ماچا شار،ئەو□ تەر□ ملا و□شا شاراوە، دل□ یانەو ک□ڵانو ، ک□جیەو سەروبانارە،ئیتر دماو ئانەی کەسی چەم گیریا،مل□ گ□ل□ ش□نیشارە، هەرکەسش دییۆ ماچ□ ئانە فلانە کەسم دی،ئیتر ب□ ن□رەو ئا□ی کە چەم□ گ□ر□رە،ئەو□ تەر□ پەیشا هەن وەڵتەر شارشا کەردەب□،یانی وەختێ گ□ڵ□ش□نیشارە ڕەنگا چن کەسێشا بەیاوە بلانە شارو چەم گیریا پنەشا نەزان□، جاری چامنە هەن د□رش پنە ب□ هەتا م□زۆشاوە،ئیتر ک□ڵەک□شا لەزەتیە ب□ وشانازی کەرا پۆ و□شاوە هەکە نە و□زیێنێوە، ئی گەمە ڕۆنە و شەوینە کریۆ دلێ دەگێنە، زاڕۆڵه فرە وردی یانەنە کەراش.

14. قەرەخواجە: هەر پ□سەن چەمەشارک□ وەلێ بە دوو□ دەسا جە گەمەکەرا مل□ڕاوە،قەرەخواجەیچ شار ش هەن، دەسێوە بەشدار□ بانە جە چەمگرتەیرەینە،دەسێوە تەریچ ملا □□شا شاراوە، دەسەو و□شارتەی جیاواز جە چەمەشارکی هەکە نزیکۆ □□شا شاراوە، قەرخواجەنە پەیشا هەن بلا دوور□ گناوە جە دەگێ، دل□ مڵکی و کشتوکیاری و مەڕانە و□شا حەشار ب□ا، ڕەنگا ئ□ستەیشاوە شەوێ خواین□،چن کەسێ گ□ڵا ش□نەو و□شارتەکارە، هەرکەس شارش کەرد ماچ□ (گڕڕڕ) گڕم کەرد،،هەرکەسیچ و□زی□وە هەر ماچا (گڕڕ) گڕم دای، کیەک□ سەرەمڕە ب□نە هەتا هەردوی د□سک□ مانیا.

15. کەلایانی : “بیلانی” “موشانی” کەلایانی گەمێوەن بەرو یانەینە کری□،سەروباناوە،یام پەشتەو باناوە،یام مەیدانێ پانو پ□ڕەنە، فرەتەر پایزو زمسان□نە کریاین□،چون زەمین نەرمو ساف ب□نە،هەوایچش وەشا ،ئی واچی(دەس کەلا، کەلا، حەجە،موشە،بیل، بەگ،پاشوبەگی،قڕە،تیلە، دام دیوار، کەوتارە،حەپ،قرچ ..هتد) بەکار مەیا بیلانینە، ئی ک□ڵ□ بە یەر□ کەس□ زیاتەری کری□،هەتا فر□ با خاستەرا،کیەک□ گەرمتەرە ب□نە، پەی دەس پەنە کەردەی و دیاری کەردەی بەگو پاشی و … دماو ئانەی حەجەکا منیاوە ،چن کەس□ با ئا□ە حەج□ منیاوە، گرد (تیلە) کەرا پەی لاو حەج□ یەکەم□ ،هەرکەس حەجەش پ□کا یام جەگردی فرەتەر نزیکو حەجەک□ ب□وە ئانە ب□ بە بەگ،ئەو□ تەریچ بە پاو دورو نزیکی جە حەج□وە با بە پاش بەگو،پاشو، قڕە ،،،،هتد ،گەمە دەس پنە کەر□،هەرکەس حەجەکا پ□ک□ ئانە پەی و□ش چ□ کەلێوە بەر□وە.
ئەوەڵو گەمەیۆ وەختو تیل کەرەدینە،وەڵ□ ئانەی هیچ کەس حەجە وەر□،ئەر کەلێوە کەسێ ماڵ□ کەلێوە تەریرە ئانە ماچا (قرچ) و

سـەرنەوایـۆ گەمەکە دەس پنـە کەر□وە، ئەر قرچیـچ نەب□ گـرکەس تیلەو و□ـش بە ن□رە کەر□، حەجەکـا وەرا ،هەرکەس دەـسـش راس ب□ فرەتەریـن حەج□ پەی و□ـش پ□ک□، ئـاخر حەج هە رکەس وەر□ش، یـام بەر□ش، گـردو گەمەکەرەکا تیلـەش پەی کەرا ئەگەر هەرکەسی پ□کا ئانـە حەجەکا م□ۆ پەنەش ماچۆ (تەکنەشارە) ب□ەشا، بـازێ جار□ سـەرو بانی یام پالـو دیوارێنە کەلایانی کری□، ئەگەر کەلاکەت وەختـو تیل کەردینـە کەوتەرە وار ئانە هیچ ک□س نمەتاو□ پ□ک□ت، یام ماڵا ب□ت دیوارەرە وەختـو تیل کەردینە، بـازێ جار□ج کەسێ فرەو حەجەکاش واردینی و ئیـنێ لاشۆ، یەک حەج مەن□، ئەوێ تەر□ (حەج حەرام) کەرا پەی ئـانەی حەجەکـا تەری بسانـاوە چنەش، یانی گرد با بەشەریکی دژو ئا□ی تا پ□کاش، بازێ جار□چ مەجالـت نیا تیلـە کەری ،(حەپ) م□ەی بە و□ت،مەسەلەن مەترێ دوێ مەتر□ تیلە کەری ملی ئەولاوە یام بەدەس فڕش م□ەی، یام ماچی ئانا چانە دام دیوار،یام ئانا چانە کەوتارە،رات وەنە گیریێنە ئەگەر تیلە کەری ملی نزیکوو ی□ جە دژەکات و وەرات یام پ□کات، هەرکەس ئـاخر حەجـی بەر□ ئـانە ب□وە بە بەگ پەی ئـی کـایەی، کەلاو ئەوسای فرەتەرش جە تەوەن□ وەش کریان، بە کەلاچن کەلا چنیانۆ، گرکەس کەلێوەخاسش ورچنەین پەی دەس کەلای، چی دمایۆ کەلای شیشەین پەیدا بی و ئیسەچ هەن، بازێ جار□ج کەلای ئاسن ب□.

16. فلسانی: هەرپ□سەن کەلایانی جیاتی کەلای “زەڕ” منیەیۆ، ئەوسا زەمانو زوی “فلس” بیەن چوارفلسی، دمایی بیەن بە پەنج فلسی و دە فلسی و ویسو پەنج فلسی و پەنجا فلسی، ئیتر بە مەیلو و□شا ج□رێ چی زەڕیشا نیانۆ پەی گەمەکەیشا ،متاوی سـەرو دە فلسا کەری یـام زیاتەریچ، ئەوسا زەڕ کەمب□ پۆکای فرەتەر سـەرو پەنج فلسی یام کەمتەری کریان، ئیتر تیل کەردەیو دەسورەکەش پ□سەو کەلایانی لوان ڕاوە.

17. فیشه‌کانی : هەر پ□سەن کەلایان□، وەلێ جیاتی کەلای، فیشەکی منیەیۆ، بە کەلا تیلە مکەری، فیشەکانی سـەرو بەن□ و ش□ڕشی پەیدا بیە، چون شەڕ وشۆڕ فرەبی و فیشەکە هاڵیەک□ قیمەت کەر□ن□، ئیتر زاڕۆڵی ئی گەمەیە کەر□ن□، بـازێ جار□چ فیشەکەکێ فر□ ب□ن□ و بە کیل□ وەرش□ن□شا ، هە ربەفیشەکی هاڵی□ ،چن گەمێوە تەر کەر□نم□، پ□سەو (چاڵ□) فیشەکا،چاڵیوە گولان□ کەن□نمی، دوری مەترو نیمێ زیاتەریوە ، بەدەس چـن فیشەکێ فڕه دینم□ پەی دل□ چاڵەکی، هەرکەس تاوێش فیشەکی زیاتەر وز□ دل□ چاڵەک□ ئانە بەر□شاوە، ئی گەمەیچە هەر پەی پەیدا کەر□ەی فیشەکا بیەنو دماتەریچ پەی ورەتەیشا.

18. چاڵانی: چاڵ□..چاڵانی بە زەڕە، بە کەلا، مور□، وەزی ،فیشەکی ،فرەو چێوی کری□. بەینو چن کەسێوەنە گرکەس و□سەرا و بە دەسە بەش نیا، ی□شا سەرو چالەکێوە نیشۆرە،ھەڵبەت بە ڕێکە کەوتەی گردی ب□، چالێ گولانی کەنی،و دورێ دووێ مەتراوە یاگێنە پامنیەی و بەدەس کەلاکەی یام چن کەلێوە شانی پەی دل□ چاڵەکی ، ئەگەر کەوتشەنە ئانە مەشۆ کەسو سەرو چاڵەک□ کەلێوەت ب□ۆ پنە، ئەگەر هیچش نەکەوتەنە ئانە کەلێوە بەر□، پەی چ□وەکا تەری ھەمان دەسورا.

19. ب□کتە "ھ□روێڵنایۆ زەڕی" : ک□ڵێوە بی جە شارۆ ئاما پەی لادەگایەکا ھ□رامانی، ئاوەختی کەمێ زەڕ پەی□ا بیەبی،ئی گەمە تایبەت وەختو جەژنەکانە ب□،چون زاڕۆڵ□ و گەنجەک□ زەڕ گن□ دەسشا،چن کەسێ (3-5) کەس□ پ□وەرە ڕ□ک□ گنا ، بەگو پاش دیاری کەرا بە ش□رو خەت، (زەرەکەی فڕه م□ا عاسمانەرە ،وەختێ گنۆزەمین ئایا گنۆ بارو خەتی یام ش□ری) زەرەکەیشا (دەفلسی یام زیاتەر) منیاشا سەرو ی□ی ،دماتەر ھەرکەس بی بە بەگ ماڵ□ زەڕه کەیرە،یەکجار، ئەوێ تەریچ ھەر یەکجار ماڵاش پ□رە، بەجیش ماڵۆش پ□رە؟ بەزەرێ تەر (سە□فلسی) کوچێ گەورە تەرا ،ئەگەر تاواش ورشا و□ڵن□وە ،ئانە بەر□ش پەی وێش،ڕەنگا ی□ یام دو□شا ورو□ڵیاوە،ئینجا ن□رەو پاشی مێ ماڵۆشا پ□رە،ھەرچیش ورو□ڵناوە بەرۆش،جاری چامنەیچ ھەن هیچ کەس نمەتاو□ بە یەک دای وەنە هیچ زەڕێ ورو□ڵن□وە، ھەمدیسان ن□رەش مێوە پەی سوڕی دوەمی گرد دەس پنە کەراوە،کیەک□ پ□سە در□ژە ک□ش□ مەگەر ئاوراشا بۆ ھ□ر ب□زاوە، چی ک□ڵ□نە بازێ (تاپول) □ یانی دۆڕیاو هیچشا پنە مەمەن□، بازنچ بەراشۆ کیسەشا پەڕ ب□ زەڕە وردە.

20. گ□رەوە بازی: گەمێوە قە□یمین،شەوگارو پایزو و زمسانی درێژ□ن□، پۆکەی جاران پی گەمەیە شەوەشا گوزەرنێنە،گۆرەوە بازی بە دوو□ دەس□ جە ھەرزەکارا یام پیایا کری□ ھەرلایێ (3-5) کەس□ بانە،(دە کڵاو□ یام دە دەسماڵ□ یام دە گ□رەو□) منیارە سەرو قاڵیەو یانەکەینە، پارچە زەرێ گولانە بەکار مارا پەی شارتەیۆ چ□رو دەسماڵەکانە(ویسوپەنج فلسی) ،دماو ئانەی ھەکە ڕ□ک□ گنا کامشا ئەوەڵجار گ□ڵ□ و زەڕەکەی شار□وە، دەسەی یەکەم دەس کەرا بە شارتەیۆ و گێڵای چ□رو گۆرەوەکارە،مەش□ کەسێ شارەزا و چنە زان گ□ڵ□ زەڕه کەی شار□وە،کارێ گ□ڵ□ کەم کەس ھەستش پنە کەر□ چک□ زەڕه کەش نیانەرە،دماو ئانەی تەمامیا، دەسەی دووەم دەس کەرا گ□ڵای ش□نەو ئ□ستەیۆ زەڕەکەیرە چیرو گ□رەوەکانە، مەشۆ فرە بە وردی و سەرنجدای گۆرەوەکا بەرز کەریۆ، (گ□ڵ و قت) ،چی دە گ□رەوانە متاوی دوو□ گ□ڵی کەری،چنی ھەشت قتا، ئەگەر بزانی چک□ زەڕەکە

شاریانانە و یەکەمجار واچی گێڕە، ئانە دە خاڵەت پەی منویسیا،ئەگەر نەبۆ چیرشنە ،ئانە ماچا نەبەدە،گێڕەی قتە کەری،هیشتای یەک گێڕە مەنەن، ئەگەر قت کەری و زەڕەکەچەرشەنە بە ئانە ئی کایە دەنیش و گەمە ئینا دەسو دەسەی یەکەمیوە،ئەگەر گێڕەی دوەمت کەرد و یەرە گێرەوە مەنەبا ئانە یەرە خاڵەت پەی منویسیاو گەمەکە ئیان دەسو وەتاوە (دەسەی دووەم) ، گەمەو گێرەوە بازی سەرو گرتەی سەرە خاڵا بەنە،هەرکەس زووو سەد خاڵەکەش گرت ئانە بەردەنشە،دیارا گەمەکەیچ پەی وەخت کوشتەی بەتایبەت شەوەو پایزی یام سەرو کەڵەشەرە ،قەڵە،واردە بەلەزەتی کریە،هەرکام گەمەنە نەبەردشاوە ئانە زەڕەو قەلو کەڵەشەرەکەی مەاو پەوەرە مەوراش،یانەو یە جە گەمە کەرەکانە وەشش کەرا و منیاش سەر، وەختە وەش بە قسە وەشە واردەی بەرا تانیمەشەو ئینجا گرکەس بەلەمی تەرە گێڕەوە یانەو وەش.

21. قەمچانی: " هەمەقە " ئی گەمە بەینو دووە کەسا یام زیاتەرینە کریە بە نەرە، بە پەنج تەوەنی گولانە خڕە کریە،ئی گەمە فرەتەر هنو کناچەان،تا کوڕە،وەلە جارو بار بەتەکەیچ کەراش، (یەکەو دووە یەرەو چوارە و دایە،زریزە) کایەکی ئی گەمەینە،یەکە یانی هەر پەنج تەوەنەکەی دەستە بە زەریفی فڕە مەی تا پژگیا و وەختو ورگیرتەیشانە یوە یوەی ورشا گێریوە ودەست نەگنە وەرو ئەویشا تەری، سوچیو گنی،گەمەکەت دەسە مسانا ، دەسکەلاو قەمچانەکا فڕە مەی سەرەکوی و تەوەنە هەرگێری، سەرەمەڕە کەریش تا گرد تەمامیا ،ئیتر نەمی دووە، دوەنە دووەدووەی تەوەنەکا ورگێری،یەرو چوارە هەرپاسە، وەلە دایە جەرە تەرا،دەست منیەرە و بە پەنجگێورەت و دەشاو لەسە بەرەوە ەەش کەری و قەمچانەکا هەمدیس وەڵا کەریوە مەشە یوە یوەی تەوەنکا وەزی ئەودیمو بەرەو دەسەکەیت،یانی دەس کەلاکەیت فرە مدەی ئاسمانەرەو تامەرە وار تەوەنە وزی ئەودیمەرە،جاری چامنە هەن تەوەنەی ئەخیرە خاس مەلە پەودیمەرە، کەسەکەی تەر ماچە بدە متاوو بەرش باروە،ئەگەر تاواش ئانە گەمە گنەوە دەسو ئایشا،ئەگەر نەتاواش،ئانە گەمەکە هەر ئینا دەس وەشاوە وسەرە مەڕە کەراش هەتا هازیشا بە،دماو دایەی زریزە هەن هەرپەسەن یەکەی.

22. پشکیلانی : گەمەوەن کوەو کاڵە کەراش،چن کەسە پەوەرە نیشارە و بە خەی،(4-6) کەسە بە ،دەسە بەشی کەرا بە دووە دەسە،دماو رەککەوتەیشا کە وەڵنە دەس پنەکەرە، مورەوە یان زەڕەی گولانە ،یام چەوە تەر شاراوە دلە هەردوی دەساشانە، وەختو شارتەیە هەردووی دەسەشا بەرا پەی پەشتەو مازیشا تا جوان وەحکەم مورەکە وزا دلە لەپو دەسیشاو ئینجا دەسەش قوجنە،مارەشا وەرە و ماچا بزاندە ئینا

كـــام دەســـەنە،ئيتر دەســـەى دووەم گێلاو بە زە□ـــى م□ـــزاشۆ، ئەگەر ئەوەڵجـــار ئيســـتەشاوە ئـــانە گەمەكە گن□وە دەســـو ئ□ا□يشـــا،ئەر نەئيستەشاوە هەر لاو دەسەكەى تەريوە مەن□وە،ئى گەمە تەنيا يەك جار ورچنييەش گەرەكا پەى ئيستەيۆ.

23. هەزبە ب□ساحيب□: بە دوو□ دەس□ جى گەمەكەرا مل□ ڕاوە، دمـاو قيل كەردەيو دەسەبەشى دەسيوەشا بارە يانى ويشا كوڕ كەراوە بەشێـوازو بـــازنێوە،و دەســـەكەى تەر ملا كۆڵ□شـــاو وەزارە و هەركەس وەختێ وەز□رە لەقێ م□ۆ ئـــانەى كە لـــوان كۆڵ□ـــش،ئەر پەردەچيوشـــا ئ□ديچ□ ه□رگ□ڵاوە شەقێ شانا ئەگەر وەرشا گن□ ئان ئيتر مەشۆ بەيا بارەو ئەوێ تەر پڕا كۆڵ□شا، ئى گەمە وريايو گورجو گ□ڵى فرەش گەرەكا،چون وەختو وەستەيرەى كۆل□وە ئەر كرژ نەبى شەقێت گن□ و بيرە.

24. هەزبە ساحيبدار□: هەرپ□سەن گەمەى وەڵينى وەلێ ئيجار ي□ جە گەمەكەرەكا ب□ بە ساحيبو دەسەكەو وێش پار□زن□شا مێ دەورشارە و نماز□ هيچ كەس جە دەسەكەى تەرى پڕ□ كۆڵ□شا ، ئانە هەكە پار□زنۆشا ب□بينێ بەسۆ دەسشۆو سەرەكەى تەرش دراين دەسو ئەويشاتەرى كە بين□ن□رە،ئيتر ب□بينەكە تا كۆگە ياو□ هەر ئانە مسافە تاو□ بل□ (2-3) مەتر□، بەشەقى نمازۆ كەس سوارو ك□ڵ□شا ب□، ئەر سواريچ بيێ دەسەلاتش نيا،تا ملۆ لاو ئەويشاوە ئ□□ هەمديسان وەزۆرەو مل□ دور گن□وە.

25. خ□تانەو شەقا:كۆمەلێ گەنج□ ملا دەشتە بەتايبەت پايزو زمسانو وەهـارەنە،زەمين ســەوزو نەرم ب□، مەشۆ پەـنج كەســێ زيـاتەر بـا، بازنێوە گەورە ك□شا سەرو زەمينەكەيۆ ،بەپاو ڕ□ك كەوتەى و□شا ،كەســێوەشا ملۆ دل□ خەتەك□ "بـــازنەكەى" و چەم□ـش بە بيـبينەكەيش بەسا، ئير ئان□ بەرى ملا پەيش هەركەس بتاو□ شهقيش م□□ چ□رى،ڕەنگا شەق□ فر□ش وەر گنا، وەلێ كابراى چەم بسيا ئاديچ شەق□ شان□، وەرو هەركامى گن□،ئانە ئيتر ئازاد بۆنەوە ئەوى تەر مێ ياگ□ش دل□ خ□تەو شەقەكـا،پى ج□رە گەمەكە ســەرەمڕه ب□نەوە هەركـس بە پـاو وريـايـيو ئازايى ويش بەشەش جە شەقا وەر گن□.

26. ك□تە ك□تە: گەميوە قەديمين،ئا□ە من ويرم بێ شەو□نە كري□،شەوە و هامن و وەهارى،كۆمەڵێ گەنج□ كە حەوت كەس□ زياتەر با،پيوەرە پ□سەو ئەڵق□ زەنجيرى شۆنەو ي□ي□ر□ □يز بەسا و دەس□ وزا سەرو شانەو يۆترينـــى، گ□ڵـــا دەورو كەســـيوەرە ،بەحســـاب مەشخـــوڵ و هەرمـــانو كارين،ئـــانێ كە دەورشەرە خ□ل□ وەرا پنەش ماچـــا ك□تە ك□تە چ□ـــش

ک□ری،ئا□یچ ماچ□ "پیکو□ی چنو" ئی□یچ□ ماچا وی وی وی…. س□ر□ م□□
ماچا،ک□ت□ ک□ت□ چ□ش ک□ری ، ئادیچ ماچ□"پ□□□ گووہ ش□خی ش□روو"
ئی□یچ□ ماچا ب□خ ب□خ ب□خ…. ئیتر پی ج□ر□ خول□ و□را ه□رجار□ چ□و□
ماچا، ک□م□ل□ قس□ و واتیل□ ت□ر□ ماچا ه□تا مانیا ، ناکاو□ن□ ماچا
ک□ت□ ک□ت□ چ□ش ک□ری، ک□ت□ ماچ□ جل□ ف□ان□ ک□سی ش□رو،ک□ پی□و□
ف□قیرا ، ئیدیچ□ ماچا ،تف تف تف، ئیتر کابرا ه□رمان□کیشن□
ورم□ز□و□ پ□یشا ،ه□رکامش گ□رت کوچ□ کوش□شو ئینجا وز□ش یاگ□کیش و
گ□م□ک□ س□ر□م□□ د□س پن□ ک□ر□و□.
27. خ□تخ□تانی: گ□م□و□ کناچ□ان□ن،ه□میش□ کناچ□ ئی گ□م□ی□
ک□را،دوو□ ج□ر□ش ه□ن.

28. یان□ق□□□: گ□میو□ تایب□تا ب□ کناچ□ا، ه□رپاس□ کو□□ گولان□چ
ب□شداری ک□را ، یانیو□ گولان□ و□ش ک□را پ□ی و□شاو ه□رچی د□س گن□
□ازناش□ ، ب□خیا□و و□شا گ□ور□ بی□نی و لو□ن□ یان□و و□شا یان□□اری
ک□را.

29. ه□□□ کل□: تایب□ت ب□ زا□□□ا "کناچ□و کو□ "ه□ریاگ□ ئاوی ب□ن□و
خاک□ک□ش وردو خاس ب□ و □□ز□ش ن□با چن□، ی□کس□ر د□س ک□را ب□
ه□□□کلی، گرد چ□و□ش چن□ و□شک□را، یان□، ئارگا، ر□سمو ئاژ□لو
گیاندارا.

30. ه□لوک م□لوک (ه□لوکانی): گ□میو□ن لاد□گاو شار□ن□ ک□راش، چن
زا□□□□و□ با ب□دو□ د□س□و□ دمای □□ک ک□وت□یشا د□سیو□شا ب□ ب□ ب□گ
و د□س ک□ر□ ب□گ□م□، ه□لوکم□لوک ئ□و□ج□ت ب□(دار□، یام تو□□ ه□نار□
سافو□و قایم□،چنی چ□□ک□ گولان□ی ی□س□ ب□ "ه□لوک□") چ□□ک□ یام
چ□ک□□ک□ی منی□ س□رو دو□ ت□و□ناو□ دارد□س□ک□ی ک□ری چیرو
چ□□ک□ک□یر□ ه□تا ه□زت ب□ ف□ەش مد□ی،چک□ ک□وت□ر□ ، ب□ دار□ د□س□ک□ی
پیمیش و ماچی ئانن□ خال□م ه□نی،چاگ□یچ□ ه□مدیسان م□□ی□ ئ□و
ه□لوک□ک□ و تا چنی ت□ر ب□ریش ب□ ب□ خا□□ پ□یت، ئیجاریچ پاس□ ک□ری
ب□ س□ر□ م□□، و□ل□ د□س□ک□ی ت□ر و□رانو□رت□ مدر□ن□، ئ□گ□ر و□خت□
ه□لوک□ک□ت شانا گ□رت□شاو□ ئان□ ت□ گ□م□ک□ی ج□ د□س مد□ی (د□رنیش)
و ئا□□ م□یا س□رو شاریو د□س ب□گ□م□ ک□را، پیج□ر□ ه□تا هازیشا ب□
گ□م□ک□را.

31. یاری تاقیل□: ئی گ□م□یچ□ ی□ ت□را ج□گ□ما کا لاد□گای،ه□رپاس□
دل□ وانگاکان□ کری□،ه□تا یاری چی□ک□ فر□ با خاست□را،م□ش□ د□ ک□س□
ه□تا ویس ک□س□ با یام زیات□ریچ، گرد ب□ش□و□و بازنیو□ جنچک□ م□ا ،
ک□س□ گ□□□ د□ورشار□ ب□□□مای و تاقیل□و□ش ئینا پن□، وز□ش پ□شت□و

ی□ ج□ نیشت□یر□کا ئ□گ□ر ه□تا خول□ ت□مامن□ و ب□و□ یاگ□ و□ش کابرای نیشت□یر□ ن□زنا ب□ش ب□ ئان□ی ک□ تاقیل□ک□ ئینا پ□شتیش□، ئان□ م□ش□ سو□□ ب□ ک□□□ گ□□ن□ش د□ورو بازن□و نیشت□یر□ک□یشار□ و دمایی گ□م□ک□ س□ر□م□□ن، و□ل□ ئ□گ□ر بزان□ تاقیل□ک□ وزی□ن□ پ□شتیش ئان□ ی□کس□ر ورز□و□ □□م□ ش□ن□و کابرایر□ ، ئ□گ□ر گ□رتش ئان□ سواری و□ر□ ب□ک□□□ش، ئ□گ□ر ن□گرتش کابرا پ□و و□ش نیش□ر□و ئ□□ ب□رد□وام ب□ن□ ج□ گ□م□ک□ی و تاقیل□ منی□ر□ پ□شت□و □ه فیق□کاشن□، پ□ ج□ر□ کی□ک□ س□ر□م□□ن□ ه□تا مانیا.

32. ووشتر چ□مچ□: گ□م□و□ ق□□یمین، ئ□وسا ش□وگارو پایزین□ کریان، ک□س□ و□ش ک□ر□ ب□ وشتر و دو□ چ□مچ□ دارینی ک□ر□ گ□ش□ پ□ی و□شو مازیش ب□ جل□ش□□ ق□قز ک□ر□، ئی گ□م□ پ□ی ت□رسنای و ش□خی ک□رد□ی بی□ن، و□خت□ م□مان□ یام ک□س□ تاز□ م□ چو□ر پ□ی دل□ ه□د□ک□ی وشتر چ□مچ□ک□ م□ پ□وایش□ ،کابرایچ چ□اکی□ر□و پ□م□زی□و□ دما ،ماچ□ ئی د□عبا چ□شبی ئاما □و□م□، ئیتر ش□وگارو پایزی پاس□ ب□را س□ر.

33. ت□□□و □واس: گ□م□و□ ق□□یمین، ب□ینو دو□ ک□سان□ کری□ و چن ک□س□ ت□ر ت□ماش□شا ک□را، ب□حساب ک□س□و□شا و□ش ک□ر□ ت□□□و ئ□وی ت□ریچ ب□ ب□□واس□و ت□□□ گ□ر□ش، ئیتر □واس□ک□ ت□ق□لا ک□ر□ ک□ و□ش □ن□ر□ پ□ ت□□□ک□ی□ و ت□□□کیچ ویش ه□قم ت□ر ک□ر□و□ نماز□ □واس□ک□ و□ر□ ب□ چ□رو چنگاش□ن□، ئا□نگار□ ی□ترینی باو□ ،ه□رکام ه□ر□ک□تش زیات□ر ب□ ئان□ ب□رد□نش□، یانی ئ□گ□ر □واس□ک□ و□ش ئازاد ک□ر□ ئان□ ب□رد□نش□، یام ت□□□ک□ نازا□ □□واس□ک□ ب□ر بش□ چ□رو د□ساش□ن□، ئان□ ئا□ ب□رد□نش□، ه□تا هازیشا ب□ ب□رد□وامین□، ئی گ□م□ چن جار□ ک□راش ، ه□رک□س هازو ه□ر□ک□تش ب□ ویش تاقی ک□ر□و□.

34. تاق□□ ب□□ین□: تاقل□ ب□□ین□ گ□میو□ ه□رز□کاران، گ□نجان□ن، ج□ دارو میک□□ی و□شکری□، تو□□ ز□ریف□ ماری ت□ک□□ک□یش ما□یر□ (یانی پ□س□و س□ند□یش س□رم□) و دار□ک□و دل□ش لاب□را، دار□ک□ی وزی□ دل□ و یاگ□ ویش، ،لت□ چ□□کی یام دار□ وزی دل□ ت□ک□□ک□یو ت□قنیشا ، ت□شک و شیو□ش پ□س□ن□ پ□مپی.

35. ڤ□ڤ□□: گ□م□و□ زا□□لان□ن ،چ□ک□□ گولان□ ئین□ و گولک□و د□سی ماری پاک و سافش ک□ری ،دل□راس□ن□ ل□ل□ش ک□ری، ئینجا (ب□ن) □ ماری م□تر□ زیات□ر در□ژ ب□، ب□ن□ک□ی دل□راس□ن□ ب□سی چ□□ک□ک□ی□ و لک□ش م□□ی، ئیتر ب□د□س و□ت واش م□□ی دما ت□ر ن□می ک□شت□ی ب□ه□ردود□س□ت ئیس□رو ئ□وس□رو ب□ن□ک□ی ک□ری ه□ردوی گلک□ گ□ور□ت□ر□ یام د□ست□ر□، ئیر ک□ش□و د□ست کرژ و خاو ک□ریو□ ،ڤ□ڤ□□ک□ت ن□م□ خولیای□

و ڤڕه ڤڕ کەرۆ بەدلو وێما، هەرپاسە متاوم□ بە "سەرە ک□کە،سەرو
ن□شا بەی) ج□رێ تە ڤڕڤڕە دروس کەری.

36. مــورانی: گەمێــوە کنــاچلانەن، بە مــور□ گەمەکەرا ،چاڵێ گــولانی
ورکەنا و دوری نیم مەتر یام زیاتەریوە بە گلکە تیلە کەرا و مور□
وزا دل□ چاڵەک□، وەڵێنە بەگو پاش دیاری کەرا ،ئینجا تیلە کەرا
هەرکام مورێ وز□ دل□ چاڵەک□ ئانە ئەوی تەر مورێ م□ۆ پێ□ی.

37. گ□ڵ گ□ڵانی: "فوتباڵ "ئی گەمە چی دمایۆ پەیدا بی ،نامێما
نیــان گ□ڵگ□ڵانی، یــانی گەمە پەت□پەک□ کەرم□ و گ□ڵ□ کەرمــی، وەرو
سەختی هەورامانی و نەبیەی زەمینی باه□رو تەختی کەمتەر ئی گەمە
کریان وەلێ بازی دەگێچ ب□نی مەیدانو گەمەیشا ب□ و بە ئاسانی گ□ڵ
گ□لانی کەرینی،من فرە سەرو ئی گەمەیە مەلو چون ئیسا گرکەس جە
یاساو ڕ□ساکاش مزان□و گەمێوە جیهانین.

38. شەبەکە: ئیدیچ گەمێوی تەرا کە بە تۆپە کری□ (تۆپەو دەسی)
والــی بــاڵ، فرەو دەگاکــا هەورامــانی مەجالشــا بیەن و ئــی گەمەشــا
کەردەن،متاوم□ واچم□ گەمێوە تازە بیەن،فرە سەرش مەلو چون ئی گەمە
ئیسا برەوش هەنو گەمێوە جیهانین گرکەس وین□ش ،فرێوە جە گەنجا ئی
گەمەیە کەرا.

39. غارغارانی: ئەوساو لادەگای، بە نونگەو ئانەی فرەو خەڵکی ساحیبو
(هەسەر□ و هەری) بیەن، پۆکای جارو بار ئەگەر مەجالێ ه□رکەوتەب□
،ساحیب ئاژەڵەک□ پەی ئانەی خاسی و خراپی هەسەرەکا یام هەرەکاشا
بەر وزا و هەم تەوانایی وێشا وزا ڕووە گجار غارغارانیشا کەرد□نە
بە باربەرەکاشا، هەم وەختێ و□شما گوزەرنان و پەی شا بەر کەو تەن
هەکە کامە سوار چالاکو بەتوانان و کامە باربەریچ بەقوەتو هازیش
فــر□نە، ئــی گەمە وردەوردەی گەشەش کەردەن و ئیســا تــاوم□ واچم□
گەمێوە جیهانین چندەها ج□ر□ غارغارانی ئەسپی هەن□، سەرچەمەکش جە
غارغارانەو لادەگای□ ه□ر گیریان.

40. خشکیل□ یام خشکیلان□: خز□ڵک□ ،خشکیلی هەم سەرو □ەر□□وە کریێنە
و هەم سەرو زەمینیوە، زمسانی یام وەهاری کە واران وار□ ،فرەو
دەگاکــا ه□رامــانی زاڕ□ڵ□ و هەرزەکــار□ یــاگ□ تایبەتەشــا ب□ پەی
خشکیلی، یاگەکێ مەشیا نەرمەو ل□ژەو سەرەوچ□رە بیێ، ب□ تەوەنە
بیێ، ئیتر سەرو گیوای تەڕیوە یام بە ئاوی یام گم□ز یاگە خشکیلەک□
تەڕە کەر□□□و سەرو یەک قاچی یام هەردوی قاچا و□شا د□ن□رە ،ئیتر
یاگەکیشــا وەشە بێ و دیــارەب□ پۆ کەشەکەیۆ،گــردو دەگێ زان□ ئــانە

یاگ□ خشکیل□ن،جاری چامن□ب□ چیو□ وز□ن□ چ□رشاو و□شا خزن□ن□ پ□ی واری، خشکیلی س□رو ز□مینی ئ□وپ□□□ک□ش (30-40) م□تر□ در□ژ□ ب□ چون ک□ش□ن□ ه□ر ئا□□ ویار ب□، و چن دان□ خشکیل□و□ پالو ی□ترینین□ ب□ن□. خشکیلی س□رو و□رویچ ه□ر پاس□ بی□ن،و□ل□ م□ش□ و□رو□ک□ پت□و□و □□ق□ ب□ ه□تا بتاوی س□رش□ر□ خزی.

41. و□یو و ز□ما: دوو□ د□س□ دماو قیل ک□رد□ی و د□س□ ب□شی و□شا نام□ منیا “یان□و ز□مای” و یان□و و□یو□” و□ل□ن□ د□س□و یان□و و□یو□ □□ما پ□ی ئایاگ□ ه□ک□ دیاری□ کری□ن□ (شار) ئینجا ی□کس□ر یان□و ز□مای □□ماش□نیشار□،ئ□گ□ر گ□رتیشاو□ ئان□ ماچا و□یو□ما گرت□و ...... ه□رمان□و و□ما ک□رد□ما، ئیتر چ□و س□ر□ د□س□و یان□و ز□مای گ□را ک□ل□ ماراشاو□، و□ل□ ئ□گ□ر ن□گرت□شا،،ئان□ چ□وس□ر□ یان□و و□یو□ گیرا ک□□□و□و ماراشاو□.

42. بانتلیر ه□رگرت□ی: ه□رز□کار□ د□گاو گو□پی جاران دوور ئیس□ی،و□خت□ گل□ر□ ب□نی لو□نی س□رو بانو مزگی یام بانو بازارا ،بانتلیر□ گ□ور□شا ب□ ،ب□ن□ر□ ب□رزش ک□ر□نی،ک□م ک□س تاو□ ب□رزش ک□ر□و□، بازی جار□ جیاتی ب□رزک□رد□ی□ نی□نیش□ قنن□،یانی هورش ئ□زن□ن□، یام لو□ن□ هنو بان□ ت□ری ب□رز ک□ر□ن□و□،ه□رک□س تاو□ش تا نیم ق□□ ب□رزش ک□ر□و□ ب□ ب□ی□ک□م، ب□ه□ردوی د□س□ش د□س ک□ر□ن□ ه□ردووی و□□و ج□نج□□ه‌ک□ی□ر□و ب□رزش ک□ر□ن□، ئیسا گ□م□و ب□ر زک□رد□ی□ ئاسنی گ□م□ جیهانین پ□س□ن□ گ□م□و بانتلیر ب□رز ک□رد□ی□.

43. گو□□انی : زمسانو ئ□وساو ه□ورامانی س□خت و در□ژ ب□، و□رو□ی فر□ وار□،دماو و□رو ما□ای زا□□ و گ□نج و ه□رز□کار و ژ□ن و پیا ،گرک□س د□س ک□ر□ن□ ب□ گون□□انی، د□س□ ب□ش ک□ر□ن□ ب□ دو□ د□س□ گ□م□ ک□ر□ن□ جارو باریچ دو□ ک□س□، ب□ د□س و□رو□ خ□□و ت□□ ک□ر□ن□ و شان□ن□ش پ□ی ی□ترینی،ه□رک□س د□سش راس بی□ ئان□ و□رانو□ر□ک□یش چن جار□ پ□ک□.

44. ش□ر□ و□روین□: دماو ئان□ی □□ر□□ فر□ وار□ زا□□□□ ر□سمو ش□ر□ و□روین□ یان ر□سمو زا□□□□ی یان گیان□و□ر□ ت□ری ک□ر□ن□، چ□مو د□سو گر چ□وش پ□ی ک□ر□ن□، ئیسایچ ئی گ□م□ س□ر□م□□ ه□ن و□ختو زمسان و و□رو□ن□.

45. ه□ر□س□و و□رو□ : گ□نج□کی لو□ن□ پ□ی س□رو ک□ش□کا ت□پ□ل□ و□رو□ تل د□ن□ ورد□ ورد□ی و□رو□ش پ□ لک□ و گ□ور□ ب□ ئنن□و ه□ر□س□ ئیتر تل□ش ک□ر□ن□و□ .

46.هەت□ڵ مەت□ڵ: دووێ تا چوار زاڕۆڵ□ یام زیاتەر پاڵو یۆترینینە نیش□ن□رە و گرد قاچ□ کێش□ن□رە، دما ئانەی ڕ□ک□ گن□ن□ کە ی□شا بۆ بە بەگ و دەس کەرۆ بە گەمەکەی،دەس پنە کەر□ن□،بە دەسێوەش ما□□□ گردو قاچ و زەنگوڵو برادەرکاشەرە بەڕیز و واچ□” هەت□ڵ مەت□ڵ کەتانە…زەردو سورو شەما مە…قۆتەرە قنج□..با با لنج□…س□□□مان قاڕە….دەنگی زاڕە….چ□پی ک□شە ..پا ورک□شە” دماجار دەسش کەوتێ ملو زەنگ□لو هەرکسیشاو واتێش پا ورک□شە،،ئانە ئیتر پاش ورک□ش□وە، پی ج□رە وردە وردەی گرد پاشا ورک□ش□نێوە ،دماو ئانەی هەمدیسان نەم□نێوە وەنە، ئی گەمە فرەتەر زمسان□نە ب□و دل□ یانەینە کەر□ن□ش.

47. ز□رانی : زۆران بازی بەینو زاڕۆڵا ،گەنجا، هەرزەکارانە کری□،دو□ کەس□ پەی بەر وستەی تەواناییو قەوەتیشا ز□رانی گ□را،دیارا ز□رانبازیچ یاساو ڕ□ساو و□ش ب□، هەردوی کەس□ وەرانوەرو ی□ی مدر□ن□ و ئینجا دەس□ ورپ□ک□ن□ چەپوو ڕاس ئەو ی□ترینی،پ□وەرە ز□ر کەر□ن□ تا ی□شا ئەوی تەری ب□□ زەمین، پ□سە واتما نمە ب□ ف□ڵ□ کریا وەخو ز□رانەک□نە .

48. هەلەق مەلەق:گەمەو زاڕ□ڵا و گەنجا ب□،دارێوە درێژی ه□قم پەنج مەتر□ زیاتەر بۆ یام کەمتەر،سەرو یاگێوە بەرزیوە گیرش کەر□ن□،ئیدیمو ئەو دیمش هاڵی،تەوەنێ گەور□ یام دیوار□ نزم،یام پیرە دارێ وشک، دوو□ کەس□ لو□ن□ ئیسەرو ئەوسەرو دارەکەی،ئیتر بەنۆرە بەرزو نزم□ ب□ن□وە،لو□ن□ عاسمانەرەو کەیف وشۆخی کەر□ن□،هەتا هازیشا چنە بیێ هەلەقو مەلەق کەر□ن□.

49. دیلان□ و حەیلان□: جاران وەختێ وەر□سە وەشەکریێ(گ□رتەی□) بە پەژم و بەن، ئەوەڵجار ئەشیا ک□شمان دریێ ،ئیر بەر□نم□ش پۆ لەقو تفێوە ک□ش□نمیش دار و تا وار ش□ڕەش کەر□نمێوە لکێش د□□م□ وەنە، ئەگەر بیێ د□شەکڵێوە یام پارچە نمە□ێ وزێنمی چێرو ق□□ما تا وەر□سەک□ نەبڕ□شەرە نیش□نمێرەو کەسێ بۆقەما نیێ چۆ تا زەریف ئامێنمێ تەل□،هەتا ت□ر وەر□نمی ئ□نمی و لو□نمی، جۆری تەر دیلانی ب□ دل□شنە بە ورستەیۆ مدر□ن□، یام جنجک□ ب□ ئیتر ئەوەجەت نەب□ کەسێ بۆقەت بنی□ چۆ،و□ت بە ورئیستەیو نیشتەیرەی وردە وردەی ئ□نیوە تەل□ بە مەیلو و□ت ئ□نی ولو□نی،هەتا هازیت بیێ.

50. وەر□س کێشتەی: ئی گەمە خەڵکی گەورەو هەرزەکار کەر□ش، دوو□ تاقم□ ئی سەرو ئەوسەرو وەر□سەک□ گ□راو ،هەر ی□ پەی لاو و□ش ک□ش□ش، هەرکام قەوەت□ با ئەویشا تەری ک□شا،ئیتر ب□ بە گاڵەو هەرا هەرا

خۆو قلە قل،چن جارێ گەمەکی کەراوە تا هازیشا بۆ.

51. حەوت تەوەنە: گەمەوە زانەڕانیەن، حەوت تەوەنی پەسە قەلاتەوە گولانە منیاوە ،دەسە بەش کەرا با بۆ دووە دەسەوە، ئەکە گنا کامشا وەڕێنە نەمە وەنە، دەسەی یەکەم تەپەکە شانا پەی حەوت تەوەنەکەی کە پەسە قەلاتەوە گولانە نریانە، جەدوری چن مەترەوە، وەختی تەوەنەکا پەکە گرد داریاوە و پژگیا، ئیتر دەسەو تەپشانی پژگیا دورە گناوە نەوەک دەسەکەی تەر بە تەپەکی پەکەشا،دەسەی دوەم تەپەکە گیرا و ئەماشەنەو دەسەی یەکەمیرە ئەگەر یەیشا پەکە ئانە سەچە گەمەنە قت بۆ،چی وەختەنە دەسەی یەکەم یەشا ئەمە لاو حەوت تەوەنەکەیە و تەقەلا کەرە هەمدیسان بنیەشاوە، ئەگەر تاواشا بنیەشاوە خەرا،ئانە هەمدیسان بەردەنشاوە و سوەە تەر گەمە کەراوە، وەلە ئەگەر نەتاواشا و نەپەردەچیاشا قەڵاتە تەوەنەکا بنیاوە و دەسەی دوەمی ناست و گردشا پەکیە ،ئانە گەمە گنە دەسو ئەویشا.

52. مازیە ئەقە: دووە کەسە ئی گەمەیە کەرا، هەردوی بەنەرە یەترینی پەشتیرە مازی مەە ملو برادەرەکەیشەرە ،مەسافە بە کەەە بەرەش ،چەو سەرە بە پەچەوانە ئەوی تەر وەش مەە ملو برادەرکەیشەرە مارەش ماچا (مازیە ئەقە پشتم تەقی،سابونی ئەقی)،ئیتر چن جارە و چن کەسە پی جەرە یەترینی گەرا کەەەوە بە پەشتیرە.

53. تەوەن شانای: تەوەن شانای یام تەوەن یاوانای زانەڕەی و گەنجە کەرەنەش تەوەنی گولانە پەەەدەسە یام دەەە، شانەنە هەرکام فرە تەر یاونەش ئانە بۆ بەیەکەم، جەرە تەر تەوەن یاوناى بۆ وەلە بەتەوەنی گەورە هەرزەکارە کەرەنەش،تەوەنە یەک کیلەی یام زیاتەر بەیەک دەس فەە دەنە هەر کەس فرتەر یاونەش ئانە بۆ بەیەکەم، ئیسا ئی گەمە جیهانین پنەش ماجا فەەدای قورسایی کە کوتە ئاسنە خەا فرەش مەا .

54. تەوەن تل کەردەیە: ئەوسا زانەڕەی و گەنجە لوەنە پەی سەرو کەشاکا تەوەنی تلە کەرەنەوە،واچەنە هەرکاما تەوەنەکەش فرە تەر بلەرە وار،تەوەنەکە ئەوەەجار یەواش لوەنە ئینجا ئەنەوە گوژمی و بەرزە بەنەوە و لاقەرە زلە و کرژە سەرەچەرە بەنەوە، ئی گەمە وەهارەنە چنی لوای کەشەنە و خەەکو دەگە کریە.

55. مەلە: خەەکو لادەگا کا هەورامانی دلە هەسارەو ئاوەنە یام دلە دەرەو ئەخانەکانە فەرو مەلەکەردەی بەنە،چن جەرە مەلە هەنە(قەواقە مەلە یانی پەسە قرواقە قاچو دەس جوەنی، کە مەلە ئاسایەش ماچمە، پەشتە مەلە،گنی پەشتیرەو دەسوقاچت جوەنی و مەلە کەری،

گاوە مەلە یام باڵە مەلە،دەسەت یوە یوەی جوەنی ، چراوکیلە یانی چەرو ئاوەکەرە مەلە کەری، بەلەمی یانی سەرو ئاوەکەوە پەسە بەلەمی تەنیا دەسە جوەنی و وردە وردەی ملی)،مەلە وەرزشە سود مەنەا پەی بەەەەنی.

56. مەچەک ماەای: دەس ماەایە ،گەمەوەن بەین و دووە کەسانە کریە وەرانوەرو یەی نیشارە دەسو راسی مەا دەسو یەیە و نەرەژنەشا گیر کەرا زەمینی یام سەرو مەزەوە،ئیتر کەسە بە بە دادوەر تەماشەشا کەرە تا فەەە نەکەەرا، هەرکامشا قەوەت بە دەسو ئەوی تەری ماەەوە پەودیمەرە، ئی گەمە فرەو جاری دلە چایخانەو قاوەخانەکانە کریان، سەرو چایی.

دما قسە: ئینە گردو “کەەە،گەمە” کا نیا کەم نویستەنی، بەدەنیایە گەمە تەرە هەنە کەمن نەژنەوتەنە ی یاگەو دەگا کاتەرو هەورامانینە کریا.

د.ناجح گوڵپی
هەڵەبجە 5/6/2017
https://t.me/Drnajihgulpy

هەڵبژاردن … پشکە ناکام

….پاش هاتنە کایەی ئەجندای بیرکردنەوە لە دروست کردنی هەرێمەکی سەربەخۆی سلێمانی-هەڵەبجە-گەرمیان کە خەم تا سەر ئێسقان بەرگری لەئەکەم و بە ڕەوای ئەزانم، لە بەرامبەر ئەمەیا ئەزانین هەڵوێستی میدیای حاشییەی بنەماڵەی دەستەڵات ئەبێت چۆن بێت، بەڵام ئەوەی چاوەڕوان نەئەکرا کەسەکی “بەزیو” لە گردەکەوە بکەوێتە وەزەی ئەوانەی باس لەو هەرێمە ئەکەن وبە ریتمی میدیاکانی دەستەڵات ئەویش ئەو باسکردنە بە(مەدەڵەکی تری خزمەت کردنی ستەمکار) ! ناوبەرێت بەبێ ئەوەی جورئەت بکا و پەیمان بەێت “ستەمکار”ی هەرێم کێیە؟ ئەمە کە بە ئاشکرا و بە ڕوتەش کردن ناسنامەی دەستەڵات ئەخەینە ڕوو ، ئەو دابەستەیە تەنها ئەەەەت ستەمکار کە ئەو ووشەیە لە کەسەکەوە کە ئازاری منالەی خۆی بات تا داگیرکردنی ووڵاتێکی تر ئەگرێتەوە و ئەو برادەرە پەیمان نادات ستەمکارەکەی هەرێم کەوتەتە

کوڕی ئەو دوو نمونەیە…

ئەو برادەرە دوای ئەوەی ئەو ستەمکارە لە هەولێرەوە ئاودیوی سلێمانی کرد، گردەکە باوەشی بۆ کردەوە و پاش چەن ئەمبەر و ئەوبەر کردنێک ئێستا بە مانگی زیاتر لە ملیۆنێک دینار معاش خۆرە و تەنها ئیشی ئەوەیە نیوەڕۆوان برنج و شلەیەکی سادە بخوات و بکەوێتە گیانی ئەوانەی لە گردەکەوە بەرامبەر بە دەستەڵات و پرو پارتیەکانی ناوچەی سەوز دیفاع لە خۆیەک وئازادی و نان و لەقەوماوانی هەرێم ئەکەن ، ئەو نووسەرە ملیۆنیە پێی وایە بە دروستکردنی هەرێمێکی لەوجۆرە باشترین خزمەتە بە هێز و دەوڵەتە ئیقلیمیەکان و ئەوانەش کە ئەمجارە (ژەهرە)! ئەڕێژن دوا جار ئەچنە بەرەی" تابوری پێنج"ەوە کە ئەم تۆمەتە هەم زەمانی بەعس و هەم ئێستای دەستەڵاتی بنەماڵە بە زۆر کەس و لایەن ووتراوە و ئەو برادەرەش بەم بەزینەی ئەمجارەی هەمان دەهۆڵی "نەشاز" ی پێش خۆی ئەکوتێ کە باشتر وایە لەم حاڵەتەیا بگێڕێتەوە هەولێر و لە یەکێک لە سایتەکانی ئەوێ کار بکا و ئەم ماوەیەی سلێمانی بە ئیجازە بە حساب بکرێ و لە پشتی پەردەی" نەبەز"ییەوە "بەزین"ی خۆی دووپات بکاتەوە و هەرلەوێوە هەڵوەبات ژەهری دروستکردنی هەرێمی سلێمانی بەر نەکەوێت و ئەو ئازادی و دیموکراسیەیەی ئەو پارێزگاری لەئەکات ژەهراوی نەبێ و چەن شارێکی تری عێراقیش (بە مادەی ساد و چل و یەک) بخاتە سەر هەرێمی کوردستان و ڕێگە نەیا کەس ئازادی و ئەمانەتی خەڵکی دوو شارەکەی تر پێشێل بکات و بە تایبەتی بە دژایەتی ئەوانەی باسی "هەرێمی شار" ئەکەن…

ئەو برادەرە کە بە قۆناغی "بەزین"ی خۆیا تێپەرئەبێت، بە لە خۆبایی بوونێکی زۆرەوە نەسیحەتی لایەنگرانی هەرێمی شار ئەکات کە باشتر وایە پێش نووسین یەک دوو کتێب بخوێننەوە جا بە ووتار نوسێکی هەفتانە کە بەدەی بەزیوەکان بێت ئەوا ئەبێت ساڵانە زیاتر لە سەد و سی بخوێننەوە ، ئیتر بە چوار ساڵە ئەوەنە زۆر ئەبێت مەگەر هەر لە مەکتەبەکەی ئەو برادەرەیا دەست بکەوێت، ئەو کاتەش بە ئەوەی ژەهراوی نەبێت ڕەنگە کتێب بە قەرز بەکەس نەیا…!وە

بە ئەوەی ئەو برادەرە کارێکی وا بکا کە "بازگەی عەقڵمان گەورەتر بێت" تا دەگەڕێ لەگەڵمان بێت لەوە تەبگات تا خەت ئازاد نەبیت ناتوانی کەسی تر ئازاد بکەیت و زوو لەگەڵمان بگێڕێتەوە "بازنە بچوکەکە" پێش ئەوەی لە زیندانی ستەمکارەکە شەو بەسەربەرێت… ئەو معاش خۆرەی گەڵان وا ئەزانە هەر ئەو هەست بە "خۆ"ی خەڵکی شارەکانی تری کوردستان ئەکە بە ئازادی و ڕزگار بوون لەو ستەمکارە

ئێمەومانانیش لە خۆشی وەزعی خۆمان لە سلێمانی خۆمان لەناکەوێ و "هاوخەو"ی شارەکانی تر نین..جا ئەو دونیای خۆی زیاتر هەر لەسەر خەو بونیات ئەنێ با موبارەکی بێت هەر بە "هاوخەو"ی دیفاع لە ئازادی بات و ئەمەش بە هەنگاوی واقیع و عەمەلی ڕوو لە هەرێمەکەی سلێمانی ئەنێین ..سوقرات ئەڵێت: گەر ئازادی باری و کۆیلەکان چەتریان هەڵکرد بەریان نەکەوێت، ئەوە شایەنی کۆیلایەتین..........

نوکتەیەکی تری ئەو برادەرە ئەوەیە کە ئازادی بە مەتر و دۆنم ئەپێوێت و ئەڵێت نابێت ئازادی لە سلێمانیا بچوک بکرێتەوە! نازانێت یان خۆی لەوە گێل ئەکات کە ئازادی لەو شوێنەوە دەست پێ ئاکات کە لەوەی وەستاویت، بەرەو دوورتر و پانتایی فروانتر لە ماڵەکەی خۆت، کە خۆت ژێر دەستە بوویت ناتوانیت کەسی تر ڕزگار بکەیت، بە یەقینەوە ئازاد بوونی سلێمانی کاریگەریی لەسەر شارەکانی تریش ئەبێت، بەڵام دەستەوسان دانیشتن و داواکردنی ئازادی بە ژەهر بەروارد بکرێت، ئەوە باشتر وایە ڕۆژێک زوو تر ئەو هەرێمەی سلێمانی بێتە دامازرانن و ببێ بە واقیع پێش ئەوەی هەمومان هەر باوێشک بەین و "خەو" بە ئازادییەوە ببینین…

نووسینەکەی ئەو برادەرە کە لە ژێر کاریگەریی (بەزین)ی خۆیا بوە، زۆر بابەتی شایان بە وەڵام یانەوی تیایە، بە تایبەتی کە ئەڵێت:(بە بەوای من ئەوانەی ڕۆژێک چونە ناو سیستەمەکەوە، بەشێکن لە بیماری سیستەمەکە..) بەمەش مەبەستەتی بڵێت"گۆڕان" بەشێکە لە بیمار"نەخۆشی " سیستەمەکە! کە ئەمە دەلیلێکە بە ئەوەی ئاوی گردەکە سوێرە ، دەنا خۆشی چۆن ساڵێکە معاش خۆری گردەکەیە و خۆیشی بە موفەکیر لە قەڵەم ئەدیا و ئەبێتە بەشێک"ئەگەر کەمیش بێت " لە بیماری سیستەمەکە، گەر وا نیە ناکرێت لە سەنگەرەکا بەرگری لە ئازادی بکەیت و ئەو سەنگەرە بە بەشێک لە داگیرکردن بزانیت..

"بیرتۆڵت بریشت"ی شانۆکار و ئەدیبی ئەڵمانی ئەڵێت:ئەوەی ڕاستی نازانێ گەمژەیە، ئەوەی ڕاستی ئەزانێ و دان پیانانێت تاونبارە….جا ئەم ووتە بە نرخە لە بەچوینەوە بە هەرێمی شار ئەوبرادەرە کە گیرۆدەی دەردی "بەزین"ە ئەیگەڕێتەوە، خۆی سەرپشک بە لە نێوان هەردوو سیفەتی نەزانینی ڕاستی ، یەکێکیان هەڵبژێرێت.

ئاشتبوونەوە … ستار ئەجمەد

بڕیارمدا حەوایەکی تر بخەمەوە
ئادەم دوای قسەی نەکەوێ
پێویستمان بەگەڵای مێو نەبێت
عەورەتمان داپۆشین
برسیمان بوو
داڵدە بۆگوڵە گەنم نەبەین
نان کەرتمان نەکا
نەرمەبا هەڵمان نەگرێت
لەنێوانی ئاسمان و زەویدا
لەخۆڵ و ئاو نەگەڕێین
چیتر نەپرسین
پاش مردن بۆکوێ دەچین
گیان چۆن دەچێتە جەستەمانەوە
تاهێڵم قابیل
خوێنی هابیل بخواتەوە
ستەم دەروونمان پێکاتەوە
دەبمە گوڵێك
جوانیەکان لەگوڵم بکەن
شیعر بتوانێت
لەنێوما بهزرێت
دەگەمە دواپەڕەی ستایش
لەگەڵ خۆمدا ئاشتدەبمەوە
بەنێوهەوری سپیا دەفڕم
لەسەر زمانی
ئاگرێکی ژێر عەردا دەنیشمەوە
باران دەکەمە هێزی کێشکردنی زەمین
سەبەتەیەك گلێنە
لەسەر گۆڕەکەم دەچێنم
بۆئەوەی دەرفەتەکان نیگام
لەخوێنی سێوێکا بمژن
جۆلانەی مناڵان لەباران چێدەکەم
دایك دەخەمە بەستەی ئەفراندنەوە
رۆحێك لەبێشکەی ژیانا دەنوێنم
قژکاڵێك لەبەفر هەڵدەچنم

ژنێکی زۆر دەخەمە رستەوە
هەموو شتەکان هەڵاوێر دەکەم
تەنیا بەپیرۆزی پیرۆزەکان
دەڵێم راستگۆیی لەشرۆڤەدا
نوور دەزانێت چۆن لەدایکدەبێت
رانامێنم لەوەی
تاریکی چۆن لەسنگی شەوگاردا دەنوێ
مانگ بۆ بەسنگی ئاسماندا خۆی هەڵدەواسێ
شێت بۆ لەزمانی پارە ناگا
ناپرسم بۆئەوەی بزانم
کێ یەکەمجار لاپەڕەی قورئانی کردەوە
بەژن بۆدڵ ناگوشێ
هەنگ لەکوێڕای دڕك و گوڵدا دەژێت
چۆن گەڵای دەم رووبار
داری خۆی ناناسێت
کۆرپەلە لەسکی دایکیا ناتاسێت
چۆن چۆنی ئەستێرە
دیدەی بەخۆڵ کوێر نابێ
ئلسمان چ رۆَژێك
بەسەر زەمیندا دەتەپێ